

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти

Електронний ресурс

Рецензенти:

А. Домбровська – к.ю.н., доцент, доцент кафедри патентознавства та основ правозастосовної діяльності Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

А. Гужва – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 10 від 21 травня 2025 року)*

Ц 58 **Цивільне право (загальна частина) : методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] / уклад. О. А. Устименко, А. А. Цибань. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 74 с.)**

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи студентів містять тематичний план навчальної дисципліни, методичні вказівки до семінарських занять, критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях та список рекомендованої літератури.

Рекомендовано для студентів другого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти юридичного факультету, які навчаються за спеціальністю 081 «Право».

УДК 347.1(072)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Устименко О. А., Цибань А. А., уклад., 2025

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Теми семінарських занять	5
3. Методичні вказівки до тем семінарських занять	7
4. Матеріали для самостійної роботи	58
4.1.Завдання для самостійної роботи	59
5. Індивідуальні завдання	60
6. Методи контролю	62
7. Схема нарахування балів	63
8. Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Цивільне право (загальна частина)»	65
9. Рекомендована література	70

1. Вступ

Цивільне право є однією з провідних та фундаментальних галузей права, яка вивчається у вищих навчальних закладах. Викладання дисципліни «Цивільне право (загальна частина)» базується на положеннях чинного законодавства, доктрині цивільного права та навчально-методичних рекомендаціях.

Метою проведення семінарських занять з навчальної дисципліни «Цивільне право (загальна частина)» є підготовка кваліфікованого спеціаліста з питань категорійно-понятійного апарату цивільного права; джерел правового регулювання особистих немайнових та майнових правовідносин та відповідних інститутів; розв'язання правових проблем у сфері цивільного права та роботи з відповідними міжнародними та національними нормативними документами; сутності та природи права інтелектуальної власності та спадкового права.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;
- використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;
- самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій;
- виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи;
- демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права;
- застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;
- готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

Основні завдання вивчення дисципліни є формування у студентів відповідних загальних та практичних компетентностей.

До загальних компетентностей належить:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

До практичних компетентностей належить:

- повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи;
- здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право;
- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

2. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Денна форма	Заочна форма
	Розділ 1. Загальні положення цивільного права		
1	Тема 1. Цивільне право як галузь права	4	
2	Тема 2. Джерела цивільного права	4	
3	Тема 3. Цивільні правовідносини: загальна характеристика. Принципи цивільного права.	4	
4	Тема 4. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	4	
5	Тема 5. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	4	2
	Розділ 2. Об'єкти цивільних прав. Правочини		
6	Тема 6. Об'єкти цивільних прав: загальні положення	4	2
7	Тема 7. Гроші, валютні цінності, цінні папери як об'єкти цивільних прав	4	
8	Тема 8. Правочини	4	
	Розділ 3. Представництво. Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання обов'язків. Цивільно-правова відповідальність. Речові права		
9	Тема 9. Представництво. Довіреність. Строки. Терміни. Позовна давність	2	
10	Тема 10. Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання обов'язків. Охоронюваний законом інтерес. Захист суб'єктивних цивільних прав та інтересів	2	
11	Тема 11. Особисті немайнові права. Цивільно-правова відповідальність	2	
12	Тема 12. Речове право: загальні положення та система. Загальна характеристика права власності	2	2
13	Тема 13. Підстави виникнення та припинення права власності	4	

14	Тема 14. Право спільної власності.	2	
15	Тема 15. Речові права на чуже майно. Захист речових прав	4	
	Розділ 4. Право інтелектуальної власності та спадкове право		
16	Тема 16. Спадкове право: загальні положення.	4	2
17	Тема 17. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом	2	
18	Тема 18. Здійснення права на спадкування. Оформлення спадщини	2	
19	Тема 19. Загальні положення права інтелектуальної власності. Авторське право і суміжні права	2	
20	Тема 20. Право промислової власності. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг	4	
	Усього	64	8

3. Методичні вказівки до тем семінарських занять

Тема № 1

Цивільне право як галузь права.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про цивільне право як галузі права, його особливості та місце у національній системі права.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття цивільного права як приватного права.
2. Предмет цивільного права.
3. Метод цивільного права.
4. Функції цивільного права.

Методичні вказівки.

При відповіді на перше питання варто розпочати із того, що сучасна система права України виходить з поділу права на приватне і публічне, поклавши в основу такого поділу зміст інтересу. Серед основних ознак слід виокремити наступне: сукупність правових норм, вплив на суспільні відносини, забезпечення регулювання певної сфери відносин, характерні риси визначені у ст. 1 ЦК України.

При висвітленні другого питання необхідно вказати, що під предметом регулювання розуміють суспільні відносини певного типу, які зазнають правового впливу. У свою чергу предметом цивільно-правового регулювання виступають дві групи відносин.

Третє питання передбачає визначення методу цивільно-правового регулювання під яким слід розуміти сукупність прийомів та засобів, за допомогою яких право здатне впливати на особисті немайнові та майнові відносини. Варто також зазначити й про його характерні ознаки.

Четверте питання присвячене функціям цивільного права, відповідь на яке слід розпочати із визначення поняття функцій. Слід також перелічити та охарактеризувати значення і зміст регулятивної, охоронної, компенсаційної та превентивної функцій.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Папурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Аванесян Г. М., Басенко Р. О. Цивільне право України (Загальна частина) : навчально-методичний посібник. Полтава : ПШП, 2020. 199 с.

2. Шевченко Я. Місце цивільного права в системі права України. *Право України*. 2012. № 12. С. 125-138.
3. Стефанчук Р. О. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 136-149.

Тема № 2

Джерела цивільного права

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття та види джерел цивільного права, а також визначити їх дію у часі, у просторі та за колом осіб.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття та види джерел цивільного права.
2. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
3. Аналогія закону й аналогія права.

Методичні вказівки.

У контексті відповіді на перше питання слід зазначити, що під поняттям джерел цивільного права розуміють її зовнішню форму виразу. Характеризуючи види джерел цивільного права слід опиратися у першу чергу на акти цивільного законодавства України визначені у ст. 4 ЦК України. Також, варто приділити увагу звичаю та його місцю серед джерел, а також співвідношенню актів цивільного законодавства із цивільно-правовим договором.

Відповідаючи на друге та третє питання слід проаналізувати зміст дії актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб, а також навести поняття аналогії закону та аналогії права із визначенням критеріїв для їх відмежування.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
3. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
4. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Аванесян Г. М., Басенко Р. О. Цивільне право України (Загальна частина) : навчально-методичний посібник. Полтава : ШЕП, 2020. 199 с.
2. Шевченко Я. Місце цивільного права в системі права України. *Право України*. 2012. № 12. С. 125-138.
3. Завальнюк С. В. Аналогія права за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». 2015. 22 с.

Тема № 3

Цивільні правовідносини.

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття, елементи та види цивільних правовідносин, а також підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття цивільного правовідношення.
2. Структурні елементи цивільного правовідношення (об'єкт, суб'єкт та зміст).
3. Види цивільних правовідносин та їх характеристика.
4. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
5. Принципи цивільного права.

Методичні вказівки.

При наданні відповіді на перше питання слід розпочати з того, що цивільним правовідносинам притаманні загальні ознаки, властиві й іншим видам правовідносин. При цьому, варто навести й низку особливостей, які в сукупності дають можливість відокремити їх від інших видів правовідносин.

Друге питання передбачає розуміння усталеної парадигми, в межах якої цивільні правовідносини можуть існувати тільки за наявності певних структурних елементів, а саме: учасників або суб'єктів правовідносин, тобто осіб, які беруть участь у них; об'єкти правовідносин, що являють собою немайнове або майнове благо, стосовно якого виникає певний зв'язок між суб'єктами певного правовідношення; зміст правовідносин, який складають суб'єктивні цивільні права та суб'єктивні цивільні обов'язки їх учасників.

В межах третього питання слід вирізнити та охарактеризувати наступні традиційні види цивільних правовідносин: 1) майнові та немайнові; 2) абсолютні та відносні; 3) речові та зобов'язальні; 4) регулятивні та охоронні; 5) довгострокові та короткострокові. Варто також згадати про їх практичне значення, адже їх розуміння дозволяє правильно застосувати норми права у конкретному випадку.

Відповідаючи на четверте питання є необхідним базове розуміння того, що юридичний факт – є головною умовою виникнення і динаміки цивільних правовідносин. Важливого значення набуває класифікація юридичних фактів за їх вольовою ознакою на юридичні дії та події з їх подальшим поділом. У контексті даного питання варто також посилатись на ст. 11 ЦК України в якій законодавцем як раз і відображені підстави виникнення цивільних прав та обов'язків, при цьому слід пам'ятати, що вказаний перелік не є вичерпним.

Відповідаючи на п'яте питання варто зазначити, що принципами є основні начала, найбільш загальні керівні положення (засади) цивільного права, що мають в силу їхнього законодавчого закріплення загальнообов'язковий характер. Відповідь на дане питання має будуватися на характеристиці основних засад цивільного законодавства визначених у ст. 3 ЦК України.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.

3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Харитонов Є. О. Цивільні правовідносини: навчальний посібник. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. Київ: 2008. 304 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 3 лютого 2020 року / За заг. ред. Короєда С. О. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 1152 с.
3. Коструба А. В. Юридичні факти в механізмі припинення цивільних майнових відносин : автореф. дис. . дра юрид. наук : 12.00.03. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 36 с.
4. Черемнов Д. В. Юридичні презумпції та фікції в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : нац. ун.-т "Одеська юридична академія", 2015. 20 с.

Тема № 4

Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин.

Навчальна мета заняття: формування розуміння поняття фізичної особи, співвідношення правоздатності та дієздатності фізичної особи, визначення підстав, порядку, правових наслідків визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошеною померлою, встановлення змісту та значення актів цивільного стану.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття фізичної особи як людини.
2. Цивільна правоздатність фізичної особи.
3. Цивільна дієздатність фізичної особи.
4. Опіка та піклування.
5. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою й оголошення її померлою.
6. Акти цивільного стану.

Методичні вказівки.

При наданні визначення поняття «фізична особа» (перше питання) слід оперувати положенням ст. 24 ЦК України, що у свою чергу дасть можливість вказати, що цивільні права та обов'язки можуть мати не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства. Особливого значення має індивідуалізація фізичної особи, характерні риси якої дозволяють виокремити конкретну фізичну особу як суб'єкта цивільного правовідношення.

Розпочати відповідь на друге питання слід із визначення поняття цивільної правоздатності. Варто наголосити, що за загальним правилом правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження, а припиняється зі смертю. ЦК визначає обсяг правоздатності фізичної особи невичерпним чином. Так, фізична особа має усі

особисті немайнові права, при цьому вона також здатна мати майнові права, не встановлені ЦК, іншими законами.

Цивільна дієздатність фізичної особи пов'язується з її здатністю своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Так, дієздатність тісно пов'язана з правоздатністю і нею визначається. В межах даного питання також слід охарактеризувати обсяг часткової, неповної та повної цивільної дієздатності, а також підстави, порядок та правові наслідки визнання особи обмежено дієздатним та недієздатним.

Відповідь на четверте питання має будуватися на розумінні мети встановлення опіки та піклування, а саме: забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Варто пам'ятати, що опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавленими батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними, а піклування над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавленими батьківського піклування та фізичними особами визнаними обмеженими у цивільній дієздатності. Встановлення опіки та піклування може бути здійснено судом або органом опіки та піклування. Органи опіки та піклування чітко визначенні законодавцем відповідно до ст. 56 ЦК України.

Відповідь на п'яте питання слід розпочати з відмежування фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою від особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Слід зазначити, що фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування, а також зазначити правові наслідки такого визнання. В рамках відповіді на дане питання потрібно назвати умови та правові наслідки оголошення фізичної особи померлою та правові наслідки появи такої особи, яка була оголошена померлою.

Шосте питання передбачає визначення поняття актів цивільного стану як подій та дій, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють, або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків. Також слід наголосити на класифікації актів цивільного стану, зокрема в залежності від необхідності здійснення їх державної реєстрації.

Практичне завдання:

Хлопчик тринадцяти років, Куліш О.М. взяв вдома гроші та пішов до крамниці де зміг купити такі речі: альбом для малювання (100 грн.), фломастери та олівці (200 грн.) ручку «Паркер» (1500 грн.). Після побачених речей, батьки вирішили, що грошові кошти не відповідають інтересам дитини, є доволі коштовними для родини та висунули до продавця крамниці вимогу про повернення вказаних речей. Продавець відмовився повернути гроші, оскільки на його думку дитина має необхідний обсяг дієздатності та рекомендував батькам краще слідкувати за власною дитиною та тим де вона бере гроші. Батьки непогодилися та звернулись за фаховим роз'ясненням до юриста.

Надайте правову консультацію. Який обсяг цивільної дієздатності має малолітня дитина? Що таке «дрібний побутовий правочин» та які риси йому притаманні?

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Адаховська Н. С. Опіка над майном за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : нац. ун.-т «Одеська юридична академія», 2013. 18 с.
2. Водоп'ян Т. В. Фізична особа як сторона договірних зобов'язань в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ : НДІ приват. права і підпри-ємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 16 с.
3. Дербаківа Ю. Л. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : нац. ун.-т «Одеська юридична академія», 2014. 20 с.

Тема № 5

Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин.

Навчальна мета заняття: формування розуміння поняття юридичної особи, характерних рис її індивідуалізації, виокремлення організаційно-правових форм юридичної особи приватного права, визначення функціонального призначення органів юридичної особи.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття юридичної особи та її ознаки.
2. Організаційно-правові форми юридичної особи приватного права.
3. Установчі документи юридичних осіб.
4. Цивільна правоздатність і цивільна дієздатність.
5. Органи юридичної особи та їх види.
6. Філії та представництва юридичної особи.
7. Припинення юридичної особи.

Методичні вказівки.

При наданні визначення поняття «юридична особа» (перше питання) необхідно керуватись законодавчим баченням у контексті ст. 80 ЦК України. Юридична особа має притаманні їй як учаснику цивільного правовідношення власні ознаки серед яких слід назвати та охарактеризувати наступні: організаційна єдність; публічність виникнення та припинення; майнова відокремленість; цивільна правоздатність та дієздатність; самостійна відповідальність; можливість виступати у цивільному обороті

від власного імені. Таким чином, ознаки юридичної особи - це імперативні вимоги до організації, дотримання яких дозволяє останній стати суб'єктом цивільних правовідносин. В межах даного питання варто приділити увагу поділу такого суб'єкта на юридичних осіб публічного та приватного права, а також індивідуалізації юридичної особи, зокрема провести відмежування між найменуванням юридичної особи та її комерційним найменуванням.

Організаційно-правова форма юридичної особи (наступне питання) - певний тип організації, в якій повинна створюватися і діяти юридична особа того чи іншого виду. Слід пам'ятати, що ЦК встановлює організаційно-правові форми тільки для такого виду як юридичні особи приватного права. При цьому, кожна з організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права може мати свої види, особливості правового статусу яких теж встановлюються за законом. Серед організаційно-правових форм за класичним підходом слід охарактеризувати з їх подальшою класифікацією товариства, установи та інші форми передбачені законом (див. ГК України, зокрема приватне підприємство).

Установчі документи виступають юридичною підставою діяльності будь-якої юридичної особи які повинні викладатися письмово та бути підписані всіма учасниками (засновниками) юридичної особи. Стаття 88 ЦК України імперативно встановлює ті вимоги, яким повинні відповідати установчі документи, виходячи з того, що вони мають різну правову природу. Так, базовими установчими документами яким слід приділити увагу є статут, засновницький договір та установчий акт.

В рамках четвертого питання слід згадати положення щодо цивільної правоздатності та дієздатності з попередньої теми заняття. Однак, слід усвідомити, що у даному випадку йдеться про іншого суб'єкта цивільного правовідношення, а саме юридичну особу. Це означає, що юридична особа приватного права здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині, тобто вона здатна мати загальну (універсальну) правоздатність (ст. 91 ЦК України).

Крім того, слід наголосити, що юридична особа стає правосуб'єктною з моменту свого створення, тобто в момент реєстрації стає не тільки правоздатною, а й дієздатною, і має можливість набувати цивільних прав та обов'язків, здійснюючи їх через свої органи.

Переходячи до п'ятого питання варто зазначити, що метою створення органів юридичної особи є дати можливість сформувати і виразити волю юридичної особи, відстоювати її інтереси. Органи юридичної особи слід класифікувати за складом та за призначенням, при цьому вона може мати як один орган, так і одночасно декілька. Порядок призначення або обрання органів управління, а також інші правила, що регламентують їх діяльність, встановлюються законами і установчим документом юридичної особи.

В межах шостого питання слід виходити з того, що юридична особа як суб'єкт цивільного правовідношення може створювати відокремлені підрозділи на виконання відповідних функцій. Філії та представництва не є відокремленими юридичними особами від «материнської», що у свою чергу підтверджується відсутністю у них власної цивільної правоздатності та неможливістю стати самостійним учасником цивільного правовідношення. Філії та представництва діють на підставі затвердженого юридичною особою положення, яке встановлює зміст і порядок їх діяльності.

У сьомому питанні слід розкрити загальні положення пов'язані із припиненням юридичної особи. Розпочати слід з того, що юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення. Припинення юридичної особи відбувається у двох формах (у разі ліквідації, або у разі

реорганізації). Загальні положення припинення юридичної особи передбачаються статтями 104-112 ЦК України.

Практичне завдання

1. Надайте схематичне зображення господарських товариств з їх відмінними один від одного рисами.

2. Дмитренко В.Г. та Шалімов М.П. вирішили розпочати здійснювати підприємницьку діяльність пов'язану із оптовою та роздрібною торгівлею електронікою. На підставі цього вони вирішили створити юридичну особу у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ «Електрон»), однак на маючи досвіду вирішили звернутися за роз'ясненням до юриста щодо того які дії їм необхідно для цього вчинити.

Надайте правову консультацію щодо необхідного алгоритму дій для вказаних осіб. Яким нормативно-правовим актом регулюються вказані відносини?

3. Власники квартир у будинку № 10 по вул. Світла м. Харкова прийняли рішення про створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (далі – ОСББ) «Наш дім». Не маючи досвіду у створенні непідприємницького товариства, вони звернулися до юриста з проханням надати консультацію по наступних питаннях:

Чи мають право вони створити ОСББ, якщо не всі власники квартир бажають його створення? Який установчий документ цього непідприємницького товариства? Чи має право ОСББ займатися підприємницькою діяльністю? Які є органи управління в ОСББ? Чим відрізняється непідприємницьке товариство від підприємницького? Дайте роз'яснення власникам квартир.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
2. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є. О. Харитонов, Н. Ю. Голубєва. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч І. Харків : Одиссей, 2013. с. 248.
3. Бровченко Т. І. Установчі документи юридичних осіб за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2015. 20 с..

4. Жеков Д. В. Припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 20 с.

Тема № 6

Об'єкти цивільних прав.

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття та класифікацію об'єктів цивільних прав, визначити сутність та значення «оборотоздатності».

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав.
3. Речі та їх класифікація.
4. Цифрова річ.

Методичні вказівки.

Надаючи визначення поняття «об'єктів цивільних прав» (перше питання) варто розпочинати з їх легального визначення закріпленого у ст. 177 ЦК України. Також, варто підкреслити, що об'єктами цивільних прав виступають матеріальні та нематеріальні блага, щодо яких між суб'єктами цивільного права виникає відповідне правовідношення. Слід зазначити, що основною класифікацією є їх поділ на матеріальні та нематеріальні блага, а також їх невичерпний характер.

Друге питання слід розпочати з того, що під оборотоzдатністю визнається властивість об'єктів цивільних прав вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав може бути вільною й обмеженою. Межі оборотоzдатності об'єктів цивільних прав залежать від особливостей їх правового режиму та визначаються встановленою законодавством можливістю здійснення правочинів та інших юридичних актів, які направлені на їх передачу іншим учасникам цивільних відносин.

В рамках наступних питань слід вказати, що речами визнаються предмети матеріального світу, які задовольняють відповідні потреби учасників цивільних правовідносин завдяки їх фізичним, хімічним, біологічним та іншим властивостям, що визначають їх товарний характер, а також сферу та напрями використання в людській діяльності. Речі, з урахуванням їх природних властивостей та особливостей встановленого для них правового режиму, які необхідно охарактеризувати поділяють на такі види: тварини; нерухомі та рухомі; подільні та неподільні; визначені індивідуальними та родовими ознаками; споживні та неспоживні; головні речі та їх належності; речі, які складаються із складових частин; складні речі; продукція, плоди та доходи; майно; підприємство як єдиний майновий комплекс.

Практичне завдання

1. Після смерті Іванова В.Б. залишилося майно, що йому належало на праві приватної власності, до складу якого входили: житловий будинок в смт Чкалівське; грошові кошти у сумі 50 000 грн. на банківському рахунку, мисливська рушниця, газовий пістолет, вибухова речовина, колекція поштових марок.

Визначте правовий режим вказаних об'єктів?

2. Подружжя Іванових орендувало у Фастова приватний будинок строком на три місяці. Біля будинку росла яблуня. Коли вона почала плодоносити, між Івановими та Фастовим виник спір, кому належать яблука.

Як слід вирішити спір?

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Крат В. І. Нетипові об'єкти цивільних прав. *Право України*. 2010. № 12. С. 62-67.
2. Гладько Ю. О. Право вимоги як об'єкт цивільних прав : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2013. 20 с.
3. Гузь Є. В. Рухоме майно як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2015. 20 с.

Нормативно-правові акти:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-15. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 18.01.2025).
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 №2473-19. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 18.01.2025).

Судова практика:

1. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 №2471-12. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12> (дата звернення: 18.01.2025).

Тема № 7

Гроші, валютні цінності, цінні папери як об'єкти цивільних прав

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття та класифікацію об'єктів цивільних прав, визначити сутність та значення «оборотоздатності».

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Гроші як об'єкти цивільних прав.

2. Валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
3. Цінні папери: поняття, види, ознаки.
4. Пайові та боргові цінні папери.
5. Деривативні та товаророзпорядчі цінні папери.

Методичні вказівки

Перше питання слід охарактеризувати у контексті положень Закону України «Про валюту і валютні операції» та визначити поняття грошей. Дане питання слід розкрити у контексті співвідношення

В рамках другого питання слід визначити поняття та основні види валютних цінностей. Так, зокрема валютними цінностями визнаються національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали. Важливим буде згадка про те, що єдиним законним платіжним засобом в Україні є гривня, яка й повинна використовуватись на території України для розрахунків, однак існують й винятки, які закріплені у ч. 2 ст. 5 вищезазначеного закону.

В межах третього питання слід надати легальне визначення поняття цінного паперу закріпленого у ст. 194 ЦК України. Варто вказати, що цінні папери поділяються на пайові, боргові, деривативні та товаророзпорядчі. Також, слід охарактеризувати, що за формою випуску (видачі) цінні папери можуть бути на пред'явника, іменні або ордерні.

Практичне завдання

1. Відповідно до договору купівлі-продажу ТДВ «Фелпс» передало ТОВ «Технопроект» свою продукцію у вигляді комп'ютерної техніки на суму 5 000 мінімальних заробітних плат. За умовами договору ТОВ повинно було протягом 10 днів з моменту передачі продукції оплатити її вартість. Порушуючи умови договору, ТОВ відмовилось здійснити оплату переданої йому продукції, мотивувавши свою відмову від виконання договірних зобов'язань складним фінансовим становищем та відсутністю коштів на його рахунках. ТДВ «Фелпс» заявило позов до ТОВ, у якому просило господарський суд стягнути вартість поставленої ТОВ продукції у доларах США, які були на банківському рахунку відповідача.

Що таке валютні цінності? В якій формі можливе здійснення розрахунків в Україні?

2. У зв'язку із скрутним матеріальним становищем Петров звернувся до ломбарду з проханням оцінити, чи є валютними цінностями наявні у його власності 40 євро, 200 чеських крон, золотий злиток вагою 10 г, срібний ланцюжок роботи майстра 19 сторіччя та 1 рубін. Працівник ломбарду порадив звернутися Петрову за консультацією до юриста.

Складіть проект відповіді юриста.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.

4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Крат В. І. Нетипові об'єкти цивільних прав. *Право України*. 2010. № 12. С. 62-67.
2. Гладько Ю. О. Право вимоги як об'єкт цивільних прав : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2013. 20 с.
3. Гузь Є. В. Рухоме майно як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2015. 20 с.

Нормативно-правові акти:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-15. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 18.01.2025).
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 №2473-19. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 18.01.2025).

Тема № 8

Правочини.

Навчальна мета заняття: визначити поняття правочину та вимог які ставляться до його дійсності, сформулювати бачення щодо недійсності правочину, відмежування нікчемного правочину від оспорюваного.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття правочину та його ознаки.
2. Види правочинів.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Поняття та види недійсних правочинів
5. Правові наслідки недійсності правочину.

Методичні вказівки.

При визначенні поняття правочину, слід виходити з того, що він є одним з найбільш розповсюджених юридичних фактів. Саме за допомогою нього можуть набуватись, змінюватись та припинятись права та обов'язки учасників цивільних правовідносин. До загальних ознак правочину слід відносити те, що він є дією особи якій притаманний вольовий характер. Правочин має цільову спрямованість на досягнення певного правового результату, тобто певних юридичних наслідків. Правочин є дією суб'єктів цивільного права які є рівними та дією саме правомірною.

При відповіді на друге питання слід враховувати те, що в основу класифікації правочинів можуть бути покладені різноманітні критерії, зокрема: залежно від кількості осіб вони бувають односторонні, двосторонні та багатосторонні, залежно від впливу підстави правочину на його дійсність на казуальні та абстрактні, залежно від наслідків настання обставин (умовні правочини) бувають відкладальними або скасувальними, залежно від моменту укладення консенсуальні та реальні, залежно від

наявності зустрічного обов'язку надати певне благо оплатні та безоплатні, тощо. Вірне сприйняття класифікації правочинів має важливе прикладне значення, адже допомагає вірно кваліфікувати цивільні правовідносини та визначити підставу їх виникнення (певний цивільно-правовий договір).

В рамках відповіді на третє питання слід розпочати із визначених цивільним законодавством вимог додержання яких є необхідним для чинності правочину. Вказані вимоги чітко визначені в ст. 203 ЦК України, відступлення від яких може тягнути за собою недійсність правочину.

Четверте питання слід розпочати з визначення поняття недійсного правочину та з аналізу характерних рис оспорюваного та нікчемного правочину з їх подальшим відмежуванням. Варто наголосити, що нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не потрібно рішення суду, а оспорюваний правочин, у свою чергу, визнається недійсним лише судом, якщо одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, установлених законом. Для вірного сприйняття та розуміння ознак, що характеризують недійсні правочини, доцільним є використання Постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».

При відповіді на останнє, п'яте, питання варто зазначити, що недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Наслідки недійсності правочину залежать від того, чи було його виконано. Якщо сторони не приступили до виконання правочину, то він і не підлягає виконанню, тобто жодна зі сторін не вправі вимагати його виконання. Якщо ж правочин вже виконано повністю або частково, то наслідком є реституція.

Практичне завдання:

1. Петров та Першин вирішили укласти договір купівлі-продажу на суму, що в 30 разів перевищує розмір неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб. При цьому в них виникла суперечка щодо форми цього договору. Першин вважає, що цей договір не може укладатися в усній формі, оскільки згідно зі ст. 206 ЦК України він не є договором, що повністю виконується сторонами в момент його вчинення. Петров виходить з того, що відповідно до ст. 208 ЦК України письмова форма договору між фізичними особами необхідна лише тоді, коли він укладається на суму, що перевищує не менше як у 20 разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб.

Вирішіть справу. В якій формі повинен бути укладений правочин?

2. Гриценко, дізнавшись, що проти робітників підприємства, в якій він працював, порушено кримінальну справу і йому також може загрозувати притягнення до кримінальної відповідальності, за кілька днів до арешту продав мотоцикл, який йому належав, своєму другу Харитонову. Гроші покупець повинен був віддати жінці Гриценко пізніше, а мотоцикл було передано тоді ж. Через деякий час Гриценко було засуджено до позбавлення волі з конфіскацією майна, яке йому належить на праві приватної власності. Прокурор, вважаючи, що конфіскації підлягає і мотоцикл, заявив позов про визнання правочину купівлі-продажу мотоцикла недійсним, оскільки при продажу мотоциклу Гриценко мав за мету уникнути конфіскації.

Вирішіть спір. Охарактеризуйте правові наслідки фіктивного правочину.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.

2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Коташевська, Т. Укладення угоди внаслідок помилки. Судова практика за участю нотаріуса, що посвідчував такий договір. *Юридичний журнал: Аналітичні матеріали, коментарі, судова практика*. 2008. № 11. С. 111-115.
2. Майданік, Р. Недійсність правочинів. *Юридичний вісник України: Інформаційно-аналітичне видання. Додаток до газети "Голос України"*. 2009. № 16. С. 6-7.
3. Дзера, О. Питання фіктивних та удаваних правочинів у теорії та практиці. *Юридичний вісник України : Інформаційно-аналітичне видання. Додаток до газети "Голос України"*. 2008. № 13. С. 6-7.
4. Єременко К. О. Цивільно-правові наслідки недотримання вимог щодо форми правочину. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : Нац. ун.-т «Одеська юридична академія», 2014. 20 с.

Судова практика:

1. Про судову розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text> (дата звернення: 19.12.2024).

Тема № 9

Представництво. Довіреність. Строки. Терміни. Позовна давність.

Навчальна мета заняття: отримати теоретичні знання з питань визначення поняття та видів представництва, підстав його припинення, сформулювати бачення щодо сутності та юридичного значення довіреності. з'ясувати поняття, види та порядок обчислення строків в цивільному праві; визначити сутність та значення позовної давності.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття представництва.
2. Підстави виникнення та види представництва.
3. Довіреність: загальна характеристика.
4. Поняття та визначення строку і терміну.
5. Види строків у Цивільному праві.
6. Порядок обчислення строків. Початок перебігу і закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

7. Поняття та види позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється. Зміна тривалості позовної давності.

Методичні вказівки.

Розкриваючи суть першого питання слід зазначити, що представництво покликано забезпечити усунення юридичних або фактичних перешкод, які не дають суб'єкту цивільних правовідносин самостійно укласти той чи інший правочин. Представництво є правовідношенням, де представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. При цьому, він не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (наприклад укласти заповіт).

В межах відповіді на друге питання слід вказати, що підставами виникнення представництва можуть бути договір, закон, або акт органу юридичної особи. Внаслідок цього, можуть бути виокремлені представництва які виникають на підставі договору, закону, або акту цивільного законодавства. Також, варто зазначити, що даний перелік не є вичерпним і актами цивільного законодавства можуть бути встановлені й інші підстави виникнення представництва.

При відповіді на третє питання варто розпочати з легального визначення довіреності відповідно до ч.3 ст. 244 ЦК України, де вказана категорія визначається як письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Також, варто зазначити щодо вимог які висуваються до форми довіреності, зокрема необхідність відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися сам правочин. Завершуючи відповідь слід навести підстави припинення представництва за довіреністю, а також співвіднести припинення представництва за довіреністю від скасування довіреності.

Розгляд четвертого питання необхідно розпочати із визначення строків та термінів, наданих у ч. 1 та ч. 2 ст. 251 Цивільного кодексу України. Слід звернути увагу на відмінність зазначених категорій, яка полягає в тому, що строком є *певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія*, яка має юридичне значення, а терміном є *певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія*, яка має юридичне значення. Строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Термін визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Під час розгляду п'ятого питання необхідно розуміти, що в цивільному праві існує багато видів строків, які науковці та дослідники класифікують за різними критеріями. До основних критеріїв класифікації строків можна віднести:

- характер визначення (визначені та невизначені строки);
- підстава встановлення (нормативні, договірні, судові строки);
- можливість зміни за рішенням сторін (імперативні та диспозитивні строки);
- призначення (строки здійснення цивільних прав та строки виконання цивільних обов'язків);
- правові наслідки (правоутворюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі строки).
- та ін.

В межах шостого питання слід з'ясувати, що перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Закінчення строку визначається відповідно до ст. 254 Цивільного

кодексу України. Якщо строк встановлено для вчинення дії, вона може бути вчинена до закінчення останнього дня строку. У разі, якщо ця дія має бути вчинена в установі, то строк спливає тоді, коли у цій установі за встановленими правилами припиняються відповідні операції.

Останнє питання необхідно розпочати із визначення позовної давності, якою є строк, в межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Слід наголосити, що загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. Для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність: скорочена (1 рік) або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю (4 роки). Вимоги, на які позовна давність не поширюється визначені ст. 268 Цивільного кодексу України. Відповідно до ст. 259 Цивільного кодексу України позовна давність, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін. В такій ситуації укладається договір у письмовій формі про збільшення позовної давності. Позовна давність, яка встановлена законом, не може бути скорочена за домовленістю сторін.

Практичне завдання:

1. Феліксов В. К. вирішив продати Фірману В.Б. трьох-кімнатну квартиру у м. Харкові, за адресою: 61111, вул. Конторська 9, кв. 18. Щоб швидше здійснити угоду, вони не уклали договору купівлі-продажу, а оформили довіреність від імені громадянина Феліксова на ім'я громадянина Фірмана з правом продажу цієї квартири. Задоволений угодою Фірман передав Феліксову обумовлену суму грошей (1,5 млн. грн). Через два роки громадянин Фірман вирішив оформити квартиру на себе, оскільки вважав, що він є власником. Однак, в нотаріальній конторі №2 м. Харкова йому відмовили, з тієї підстави, що він лише може укласти договір купівлі-продажу, за яким квартира перейде у власність третьої особи, однак не може укласти такого договору на свою користь, бо він виступатиме у ньому від імені дійсного власника, яким є громадянин Феліксов. Фірман звернувся за роз'ясненням до юриста.

Надайте правову консультацію. Чи правомірною відмова нотаріуса? Які обмеження щодо вчинення правочинів представником встановлені Цивільним кодексом?

2. У 2023 році між громадянином Шевченком О.П. та Остапчуком М.А. було укладено договір будівельного підряду (побудова будинку). В договорі було зазначено, що у разі неналежної якості роботи, виконаної за договором, позов замовником може бути пред'явлений протягом одного року від дня прийняття роботи.

Як можна вирішити справу? Чи є порушення норм застосування позовної давності? Який строк позовної давності має місце? Чи закінчився строк позовної давності в зазначеній справі?

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Гелецька, І. О. До питання про правову природу договірною представництва. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис*. 2008. № 2. С. 131-135.
2. Трояновський, О. В. Комерційне посередництво в романогерманському і англо-американському праві: порівняльноправовий аналіз. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 1. С. 84-86.
1. Горобець Н. О. Позовна давність у контексті сучасного праворозуміння. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків. 2017. С. 145-147. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/41.pdf (дата звернення: 31.07.2024).
2. Гордієнко Т. О. Застосування позовної давності в період карантину. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12/2021. С. 117-120. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/26.pdf (дата звернення: 31.07.2024).
3. Петренко К. Р. Строки давності за українським законодавством: Особливості та класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина І. Том 2. 2015. С. 7-10. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14957/1/%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9A%D0%98%20%D0%94%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%97%D0%90%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%9C%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%9C.pdf> (дата звернення: 31.07.2024).
4. Спасибо-Фатєєва І. В. Строки. Позовна давність. Збірка статей. Київ: ЕКУС, 2021. 240 с.

Судова практика:

1. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 10 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13#Text> (дата звернення: 31.07.2023).
2. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-8/211 від 07.04.2008 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text (дата звернення: 31.07.2024).

Тема № 10

Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання обов'язків. Охоронюваний законом інтерес. Захист суб'єктивних цивільних прав та інтересів

Навчальна мета заняття: визначити правову природу здійснення суб'єктивного цивільного права та виконання суб'єктивного цивільного обов'язку. Встановити що під

собою передбачає охоронюваний законом інтерес, його співвідношення із цивільним правом. Визначити форми захисту цивільних прав та інтересів

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Здійснення суб'єктивного цивільного права.
2. Виконання суб'єктивного цивільного обов'язку.
3. Охоронюваний законом інтерес.
4. Юрисдикційна форма захисту.
5. Неюрисдикційна форма захисту.

Методичні вказівки.

При розгляді першого питання варто розпочати із визначення, що собою являє суб'єктивне цивільне право та зазначити основні засади його здійснення. В рамках відповіді, також слід приділити увагу межах здійснення суб'єктивних цивільних прав, зазначивши, що саме вони є «кордонами» можливої поведінки уповноваженої особи. Слід також зазначити про недопустимість зловживання правом та у чому полягає відмінність між необережними та навмисним зловживанням.

При відповіді на друге питання слід за аналогією вказати, що є суб'єктивним цивільним обов'язком, охарактеризувати види цивільних обов'язків, а саме обов'язок активного та пасивного виду. Особливу увагу слід зупинити на засадах виконання суб'єктивного цивільного обов'язку зазначивши, що цивільні обов'язки виконуються у межах встановлених договором або актом цивільного законодавства.

При відповіді на третє питання, слід розпочати із визначення поняття охоронюваного законом інтересу. Варто зазначити в чому полягає відмінність охоронюваного законом інтересу від суб'єктивного цивільного права, зазначивши їх спільні та відмінні риси.

Четверте питання варто почати із визначення поняття форм захисту суб'єктивного цивільного права як такого та зазначити, що саме передбачає юрисдикційна форма захисту. У цьому питанні слід зазначити про загальний та спеціальний (адміністративний) порядок юрисдикційної форми захисту та перелічити наявні способи.

Останнє питання має включати визначення поняття неюрисдикційної форми захисту. В рамках даного питання слід охарактеризувати такі форми захисту як: самозахист, заходи оперативного впливу та альтернативні способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Практичні завдання:

1. Столяренко перекривав дах власного гаражу та побачив, що покриття даху сусіднього гаражу, що належить Петренко, повністю згнило і вода під час дощу потрапляє у середину. Оскільки у Столяренко не витратив два рулони руберойду - він настелив його на дах сусіднього гаражу. В цей же день Столяренко, побачивши сусіда по гаражу Петренко розповів йому про свої дії і попросив відшкодувати йому вартість двох рулонів руберойду, зазначивши їх вартість. Петренко щиро подякував за роботу, жваво цікавився результатом і впевнено відповів, що сплатить гроші через два дні. У призначений день Петренко заявив Столяренко, що передумав віддавати гроші, адже він сам збирався перекрити дах гаражу, тому не буде відшкодовувати вартість матеріалу, який настелив Столяренко на дах його гаражу.

Надайте консультацію. Які існують способи здійснення суб'єктивних цивільних прав? Чи може бути здійснене суб'єктивне цивільне право шляхом пасивної поведінки?

2. Внаслідок ремонту дорожнього покриття по вул. Амосова 18, водії автотранспортних засобів почали об'їжджати дану ділянку через внутрішній двір та прибудинникову територію, що почало викликати обурення окремих мешканців будинку. Так, гр. Куліш без будь-якої дозвільної документації, щоб припинити систематичний проїзд машин встановив на дорозі бар'єр, що почало обурювати інших мешканців, оскільки ключ від бар'єру мав виключно він. До органів місцевого самоврядування та поліції почали надходити скарги сусідів по вулиці, в яких зазначалося, що Куліш спричиняє їм значні незручності, а саме – мешканці будинку власники автотранспортних засобів не завжди можуть проїхати через прибудинникову територію. Крім того, сусіди, не чекаючи реакції відповідних владних органів, зрізали частину бар'єру таким чином, щоб можна було розблокувати проїзд. Куліш звернувся до суду за захистом свого майнового права.

Чи правомірні дії Куліша? Наведіть власний приклад самозахисту, який би відповідав законодавчим вимогам.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Кравчук Д. В. Умови цивільно-правової відповідальності держави. *Київський юридичний журнал*. Вип. 2. 2022. С. 30-38. URL: <http://journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal/article/view/12/11> (дата звернення: 04.01.2025).
2. Сліпченко С. О. Межі застосування поняття «цивільно-правова відповідальність». Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвєєвські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р. А. Майданик, Цюра та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. Київ, 2019. 352 с. С. 267-271.

Тема № 11

Особисті немайнові права. Цивільно-правова відповідальність

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття особистого немайнового права, визначити види особистих немайнових прав, зрозуміти сутність цивільно-правової відповідальності, визначити її функції, мету та підстави настання.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття особистого немайнового права.

2. Класифікація особистих немайнових прав.
3. Способи захисту особистих немайнових прав.
4. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності.
5. Види та форми цивільно-правової відповідальності.
6. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності.
7. Протиправна поведінка. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою. Вина як умова цивільно-правової відповідальності.
8. Цивільно-правова відповідальність незалежно від наявності вини.
9. Майнова шкода (збитки) і моральна шкода.
10. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Методичні вказівки.

Відповідно до Конституції України особистим правам людини присвячено одне з центральних місць у правовій системі. Визначивши поняття особистого немайнового права, варто вказати та охарактеризувати його ознаки до яких, зокрема слід віднести наступне: - немайнові права невіддільні від особистості їх носія; - особисті немайнові права мають абсолютний характер; - особисті немайнові права позбавлені матеріального (майнового) змісту.

В рамках другого питання варто розпочати з того, що класифікація особистих немайнових прав цивільно-правовими засобами закладено у ЦК, де на вказаному рівні вони поділені на права, що забезпечують природне існування фізичної особи та права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Крім того, вказана класифікація не є єдиною, в основу можуть бути покладені й інші критерії їх поділу, зокрема спосіб виникнення, ступінь пов'язаності з майновими правами, зміст, цільова спрямованість, тощо.

Третє питання передбачає усвідомлення того, що цивільне законодавство, визнаючи за тією чи іншою особою певні суб'єктивні права і обов'язки, надає уповноваженій особі й право на їх захист. Законодавець у ст. 16 ЦК України визначив загальні способи захисту цивільних прав, які у відповідній мірі мають бути застосовані для захисту особистих немайнових прав.

При розгляді четвертого питання слід звернути увагу на те, що чинне законодавство не містить визначення цивільно-правової відповідальності, тому воно сформульовано на підставі наукових досліджень доктрини цивільного права. Так, під цивільно-правовою відповідальністю традиційно розуміють засіб впливу на учасників цивільних правовідносин, що визначається межами дозволеної та необхідної їх поведінки. До ознак цивільно-правової відповідальності прийнято відносити: державний примус, суспільний осуд та негативні наслідки для правопорушника. До функцій цивільно-правової відповідальності належить: регулятивна, охоронна, превентивна, компенсаційна, штрафна (каральна), виховна.

Під час розгляду п'ятого питання необхідно з'ясувати, що існує багато класифікацій цивільно-правової відповідальності за різними критеріями. Однак, основними вважаються наступні види цивільно-правової відповідальності:

- залежно від підстав виникнення: договірна та недоговірна;
- залежно від розміру відшкодування: повна, обмежена та збільшена (кратна).
- залежно від розподілу відповідальності: часткова, солідарна, субсидіарна.

Щодо форм цивільно-правової відповідальності, необхідно запам'ятати, що цивільне законодавство встановлює різні форми відповідальності. До них, зокрема, належать: відшкодування збитків (ст. 22 ЦК) – загальна форма цивільно-правової

відповідальності; компенсація моральної шкоди (ст. 23 ЦК) – загальна форма; сплата неустойки (ст. 624 ЦК) – спеціальна форма; втрата завдатку (ст. 571 ЦК) – спеціальна форма.

Шосте питання слід почати з розгляду та визначення підстави цивільно-правової відповідальності, до якої відносять цивільне правопорушення як юридичний факт. Під цивільним правопорушенням прийнято розуміти протиправну дію чи бездіяльність особи, що порушує норми цивільного законодавства або умови договору та тягне за собою настання цивільно-правової відповідальності. При дослідженні умов цивільно-правової відповідальності, необхідно з'ясувати, що вони поділяються на загальні та спеціальні умови. Загальні умови, в свою чергу, бувають позитивні, наявність яких доводиться заінтересованою особою – потерпілим (шкода та причинний зв'язок) та негативні – відсутність яких доводиться заінтересованою особою – правопорушником (протиправність діяння та вина).

У сьомому питанні слід продовжити розгляд умов цивільно-правової відповідальності та детально дослідити такі умови, як: протиправність, причинний зв'язок та вина. Протиправною є поведінка, яка порушує норми закону або умови договору. Протиправними можуть бути, як дії (активна поведінка), так і бездіяльність (пасивна поведінка). Необхідно встановити, що цивільно-правова відповідальності настає в тому випадку, якщо між протиправним діянням особи і шкодою існує зв'язок, який дає змогу визначити їх як причину та наслідок. Під виною розуміють невжиття особою всіх залежних від неї заходів для належного виконання вимог закону абр умов договору. Також під виною можна розуміти психічне ставлення самої фізичної особи як до діяння, так і до наслідків. Вина у цивільному праві існує у формі умислу або необережності.

При розгляді восьмого питання слід звернути увагу на те, що в деяких випадках цивільно-правова відповідальність може настати і за відсутності вини, такі випадки прямо передбачені законом або встановлені договором. До зазначених випадків відносять відповідальність для боржника, який прострочив виконання зобов'язання, якщо після прострочення випадково настала неможливість виконання (ч. 2 ст. 612 ЦК). Також таку відповідальність несе також професійний зберігач за втрату, нестачу або пошкодження речі (ч. 2 ст. 950 ЦК), виконавець, який порушив договір про надання послуг за плату при здійсненні ним підприємницької діяльності (ст. 906 ЦК). Цивільно-правову відповідальність незалежно від наявності вини встановлено у разі завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК), за шкоду, завдану органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими, службовими особами при здійсненні їх діяльності (статті 1173–1176 ЦК).

В межах передостаннього питання слід розглядати шкоду з точки зору негативних наслідків правопорушення. Шкода може бути договірною та недоговірною, майнвою та немайнвою. Майнвова шкода завжди має вартісну форму, виражається та обчислюється у грошах. В свою чергу, моральна (немайнвова) шкода не має вартісної форми і не може бути виражена у точному грошовому еквіваленті. Вона компенсується грошима чи іншими матеріальними благами з метою зменшення негативних наслідків, які спричинені потерпілому. Слід запам'ятати, що матеріальна шкода залежно від наслідків поділяється на реальні збитки (втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права) та упущену вигоду (доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене). Згідно з ч. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа

заснала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа заснала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Під час розгляду десятого питання слід звернути увагу, що під підставами звільнення від цивільно-правової відповідальності в науці цивільного права традиційно розуміють обставини, з якими закон або договір пов'язують звільнення особи від застосування до неї санкцій за правопорушення. Відповідно до ст. 617 Цивільного кодексу України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів. Необхідно встановити, що під правовим випадком або казусом в науці розуміється подія або її наслідки, які не були відвернуті відповідальною особою тому, що їх неможливо було передбачити через раптовість їх настання. Непереборною силою вважають надзвичайну та невідворотну зовнішню подію, що не дає можливості запобігти негативним наслідкам.

Практичне завдання:

1. Андрійчук звернувся із позовом до Демиденко про захист честі, гідності, ділової репутації шляхом спростування інформації та відшкодування моральної шкоди. Підставою для звернення стало те, що на засіданні комісії інформаційно-консультаційного центру ПАТ «Харківобленерго», після неможливості зрозуміти бачення позивача щодо енергоефективності роботи окремих електростанцій та ухилення його від прямих відповідей на поставленні питання, Демиденко звернувся до Андрійчука із питанням «Ви тупий?». Демиденко вважаючи дане питання таким, що порушує його честь та гідність, а також таким, що є недостовірним вирішив звернутись до суду.

Вирішить спір. Що є оціночним судженням?

2. Сидоренко А.Л. приміряла костюм в магазині одягу та випадково розірвала його. Продавець запропонувала їй оплатити повну вартість товару, оскільки його ніхто не захоче придбати і вона попереджала Сидоренко А.Л., що цей розмір їй замалий. Сидоренко А.Л. відмовилась заплатити за костюм, оскільки така модель їй не сподобалась і до того ж примірка одягу є безплатною і вона не хотіла розірвати його.

Проаналізуйте ситуацію? Як вирішити справу? Чи мають місце умови для настання цивільно-правової відповідальності?

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Додаткова:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В. І. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
2. Мікуліна М. Особисті немайнові права фізичних осіб: поліфонія ознак. *Право України*. 2011. № 4. С. 164-168.
3. Попова С. О. Ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб. Проблеми подальшого вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (Харків, 21 груд. 2017 р.); Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. С. 293-296.
4. Стефанчук Р. О. Зміст особистих немайнових прав фізичної особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 7. С. 10-13.
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 19.08.2024).
4. Марценко Н. С. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, спричинену штучним інтелектом. *Наукові записки. Серія: Право / Scientific notes. Series: Law*. Вип. 12. 2022. С. 34-39. URL: <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/105/89> (дата звернення: 04.08.2024).
5. Павлюк Н. М. Проблемні питання класифікації функцій цивільно-правової відповідальності. Прикладна економіка: від теорії до практики. Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (27-28 березня 2023 р.) / відп. ред. Л. М. Горбач. Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. 330 с. С. 298-302. URL: https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Polishchuk/publication/372128775_Osoblivosti_inflacijnih_procesiv_na_sucasnomu_etapi/links/64a575a5c41fb852dd53e5f2/Osoblivosti-inflacijnih-procesiv-na-sucasnomu-etapi.pdf#page=298 (дата звернення: 04.12.2024).
6. Кравчук Д. В. Умови цивільно-правової відповідальності держави. *Київський юридичний журнал*. Вип. 2. 2022. С. 30-38. URL: <http://journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal/article/view/12/11> (дата звернення: 04.08.2024).
7. Сліпченко С. О. Межі застосування поняття «цивільно-правова відповідальність». Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвєєвські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 18 жовт. 2019 р. / Р. А. Майданик, Цюра та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. Київ, 2019. 352 с. С. 267-271.

Судова практика:

1. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (дата звернення: 19.08.2024).

2. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.03.92 № 6 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text> (дата звернення: 04.08.2024).

Тема № 12

Речове право: загальні положення та система. Загальна характеристика права власності.

Навчальна мета заняття: визначити правову природу права власності, з'ясувати його сутність. Окреслити форми та види права власності, визначити його суб'єктів, зміст, а також зрозуміти механізм здійснення права власності, з урахуванням меж та обмежень такого здійснення.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття права власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Зміст права власності. Непорушність права власності.
2. Здійснення права власності. Межі та обмеження права власності.
3. Суб'єкти права власності.
4. Об'єкти права власності. Обмеження для окремих осіб мати у власності певні об'єкти.
5. Форми права власності.
6. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна.

Методичні вказівки.

Розгляд першого питання необхідно почати з аналізу ст. 41 Конституції України, яка визначає право кожної особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а також проголошує непорушність права власності. Окрім цього, ст. 321 Цивільного кодексу України також проголошує, що право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Слід встановити, що право власності в об'єктивному розумінні закріплюється в нормах права, які регулюють порядок набуття права власності, його здійснення, припинення та захист. Право власності в суб'єктивному розумінні означає належність кожній конкретній особі та проявляється через її правомочності щодо володіння, користування та розпорядження належним їй майном. Слід з'ясувати, що змістом права власності є правомочності власника щодо володіння, користування та розпорядження належним йому майном.

Друге питання необхідно розпочати з розгляду ст. 319 Цивільного кодексу України, яка присвячена здійсненню права власності. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд, він має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Слід наголосити, що процес здійснення права власності не є безмежним, він має певні рамки (межі) та обмеження.

Під час розгляду третього питання необхідно визначити перелік суб'єктів права власності, до яких ст. 318 Цивільного кодексу України відносить Український народ та інших учасників цивільних відносин, а ст. 2 Цивільного кодексу України до учасників

цивільних відносин відносить фізичних осіб, юридичних осіб, державу Україну, Автономну Республіку Крим, територіальні громади, іноземні держави та інших суб'єктів публічного права. Отже, закон розподілив суб'єктів права власності на: 1) суб'єкти приватного права (приватні фізичні та юридичні особи) та 2) суб'єкти публічного права (державна Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та ін.).

В четвертому питанні слід звернути увагу на те, що особі на праві власності може належати будь яке майно, окрім певних обмежень. Такі обмеження встановлюються законом та стосуються лише певних фізичних та юридичних осіб.

В межах п'ятого питання слід визначити, що до форм права власності відносять:

- власність Українського народу (земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу);
- державну власність (майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі України);
- комунальну власність (майно, у тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді);
- приватну власність (майно, яке належить фізичним та юридичним особам).

Під час розгляду шостого питання необхідно встановити, що сутність тягара утримання майна полягає в тому, що власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Відповідно до ст. 323 Цивільного кодексу України ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

Практичні завдання:

1. Після смерті Лисенко залишив заповіт, за яким належні йому житловий будинок, банківський вклад переходили до неповнолітнього внука Андрія. Батьки Андрія прийняли спадщину як його законні представники і отримали свідоцтво про право на спадщину.

Чи став Андрій власником успадкованого майна? Як впливає обсяг цивільної право-дієздатності на набуття та здійснення права приватної власності?

2. Мешканцю м. Харкова Кутляренко на праві приватної власності належав будинок, який мав намір придбати у нього за 100 000 грн Миколенко. 25 грудня 2023 року Кутляренко і Миколенко уклали договір купівлі-продажу будинку і Миколенко передав Кутляренко 25 000 грн, а решту грошей пообіцяв передати 20 січня, тобто в день переїзду в будинок для проживання. 10 січня у місці розташування будинку в газомережі стався вибух газу, і будинок повністю згорів. Миколенко звернувся з позовом про повернення від Кутляренко сплачених 25 000 грн. У свою чергу, Кутляренко пред'явив зустрічний позов до Миколенко про стягнення 75 000 грн, вважаючи, що власником будинку став останній.

Вирішить спір.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.

2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Дмитренко В. В. Щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. *Право і суспільство*. № 2. 2022. С. 50-56. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47525/1/PiS_2022_2_50-56.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
2. Маковецький А. М. Поняття права власності територіальних громад за законодавством України. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 6. 2022. С. 7-11. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/2.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
3. Некіт К. Г. Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивілістична теорія і практика реалізації: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 520 с.
4. Некіт К. Г. Зміст та здійснення права власності: перегляд парадигми. Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України : проблеми практичної реалізації : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 лютого 2021 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. І. Харитоновної. Одеса : Фенікс, 2021. С. 39–43.
5. Первомайський О. О. Дискусія щодо поняття права публічної власності: аргументи «за» та «проти». *Право України*. № 5. 2021. С. 50-66. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pervomayskyy_o_dyskusiya_shchodo_ponyattya_a_prava_publichnoyi_vlasnosti_argumenty_za_i_protiv_2021_2.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
6. Спасибо-Фатєєва І. В. Право власності. Способи захисту крізь призму судової практики : Монографія. Київ : ЕКУС, 2023. 616 с.
7. Хребтова А. А. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 70. 2022. С. 210-213. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/257553/254381>

Тема № 13

Підстави виникнення та припинення права власності.

Навчальна мета заняття: з'ясувати, що правовідносини власності виникають, змінюються та припиняються на підставі певних юридичних фактів, які прийнято називати підставами набуття та припинення права власності. Визначити, що розрізняють первісні та похідні підстави набуття права власності, а підстави припинення права власності можуть бути добровільними (за волею власника) та примусовими (незалежно від волі власника).

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика титулів власності.

2. Набуття права власності юридичною особою публічного права.
3. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це право.
4. Первісні підстави набуття права власності: набуття права власності на новостворене майно; на перероблену річ; на безхазяйну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Набувальна давність.
5. Похідні підстави набуття права власності.
6. Момент набуття права власності.
7. Підстави припинення права власності.
8. Реквізиція. Конфіскація. Відмова від права власності.

Методичні вказівки.

Під час розгляду першого питання необхідно встановити, що титул права власності дозволяє визначити особистість володаря права та дає йому можливість реалізовувати правомочності власника щодо володіння, користування та розпорядження своїм майном. Під титулом права власності можна розуміти юридично обґрунтоване право на власність, засвідчене документами, а також сам документ, що свідчить про право власності його власника на майно.

При розгляді другого питання необхідно звернутися до ст. 329 Цивільного кодексу України, в якій зазначено, що юридична особа публічного права набуває право власності на майно, передане їй у власність, та на майно, набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом.

В межах третього питання варто наголосити на тому, що набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права, являє собою окрему підставу набуття права власності. Сутність цієї підстави полягає в тому, що вона відображає припинення невизначеного становища добросовісного набувача речі, коли він не є її власником (тому, що він придбав її у особи, яка власником речі не була, чи з іншими порушеннями прав власника речі), але може не повертати річ її власнику. Винятки передбачені ст. 388 Цивільного кодексу України.

Розгляд четвертого питання слід почати з визначення первісних підстав набуття права власності, якими є юридичні факти, на підставі яких право власності виникає вперше або незалежно від волі попереднього власника. До них в доктрині цивільного права прийнято відносити: набуття права власності на новостворене майно (ст. 331); на перероблену річ (ст. 332); на безхазяйну річ (ст. 335); на рухому річ, від якої власник відмовився (ст. 336); на знахідку (ст. 337); на бездоглядну домашню тварину (ст. 340); на скарб (ст. 343); привласнення загальнодоступних дарів природи (ст. 333); набувальна давність (ст. 344).

У п'ятому питанні необхідно визначити, що похідними підставами права власності є певні юридичні факти, на підставі яких право власності на річ виникає з волі попереднього власника. Таким чином набувається право власності на підставі: а) договорів; б) односторонніх правочинів (наприклад, заповіт); в) закону; г) актів органів державної влади, органів влади АРК та органів місцевого самоврядування. За загальним правилом, перехід права власності похідними способами здійснюється за волею власника, але законодавство передбачає певні винятки, наприклад: викуп пам'яток культурної спадщини (ст. 352); припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі (ст. 348); викуп земельної ділянки для суспільних потреб чи їх примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності (ст. 350) тощо. В зазначених випадках власник позбавляється своїх прав примусово.

Під час розгляду шостого питання слід зрозуміти, що момент набуття права власності є досить важливим. У зв'язку з наявністю різної кількості підстав набуття права власності, момент набуття права власності також розрізняється. Відповідно до ч. 1 ст. 334 Цивільного кодексу України право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Це загальне правило. Також слід зазначити, що до інших моментів набуття права власності за договором можна віднести, як нотаріальне посвідчення договору (в разі необхідності), так й набрання законної сили рішенням суду про визнання дійсним договору, не посвідченого нотаріально. Що стосується первісних підстав набуття права власності, то момент набуття права власності в них різниться. В таких випадках все залежить від підстави, наприклад: за набувальною давністю право власності виникає зі спливом встановленого строку або з моменту державної реєстрації права на нерухоме майно (абз. 3 ч. 1 ст. 344 ЦК); при створенні нової речі — у момент її створення; на новостворене нерухоме майно — або з моменту завершення будівництва (створення майна) (ч. 2 ст. 331 ЦК), або з моменту його прийняття до експлуатації, якщо законом або договором передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, або з моменту державної реєстрації, якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає такій реєстрації.

Сьоме питання слід почати із визначення підстав припинення права власності, якими прийнято вважати певні юридичні факти, які мають наслідком припинення права власності особи на певне майно. Підстави припинення права власності визначені ч. 1 ст. 346 Цивільного кодексу України, до них закон відносить: 1) відчуження власником свого майна; 2) відмови власника від права власності; 3) припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; 4) знищення майна; 5) викупу пам'яток культурної спадщини; 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; 8) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; 9) реквізиції; 10) конфіскації; 11) припинення юридичної особи чи смерті власника; 12) визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Цей перелік не є вичерпним. Зазвичай припинення права власності відбувається за волею власника, але існують деякі випадки примусового припинення права власності.

Під час розгляду восьмого питання слід звернутися до ст. 353, ст. 354, ст. 347 Цивільного кодексу України. Реквізиція – примусове відчуження у власника майна з метою суспільної необхідності у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості. В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується. Конфіскацією є позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно, крім випадків, визначених законом. Обсяг та порядок конфіскації майна встановлюються законом. Відмова від права власності є добровільною підставою припинення права власності. Особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності. Слід звернути увагу на те, що у разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову. В той час, як у разі відмови від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього

припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру.

Практичні завдання.

1. Проаналізуйте поняття «викуп земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна для суспільних потреб», «відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, для суспільних потреб або з мотивів суспільної необхідності», «примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності», «суспільна необхідність», «суспільна потреба». Ознайомиться з Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» та із Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

2. Сім'я Григоренків восени 2024 року вирішила збудувати на місці старого батьківського будинку новий. Під час демонтажних робіт старої будівлі сусід Гнатенко В.О., який допомагав сім'ї Григоренків у будівельних роботах, знайшов під старою дерев'яною підлогою стародавні прикраси: намиста, кільця та сережки. За попередньою експертною оцінкою вартість знайденого становила близько 70 000 грн.

Проаналізуйте ситуацію. Як вирішити справу? Кому належить знахідка? Чи зміниться вирішення справи, якщо сусід Гнатенко В.О. допомагав сім'ї Григоренків за плату?

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Анпілова А. С. Добросовісність як умова набуття права власності за набувальною давністю. *Forum Prava*. (2) 2018. С. 14-19. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/014-019-2018-2-----4-.pdf> (дата звернення: 02.12.2024).
2. Дем'янчук І. Р. Підстави набуття права власності територіальною громадою. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 189-193. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/41.pdf (дата звернення: 02.12.2024).

3. Настіна О. І. Підстави примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право України*. № 3. 2022. С. 101-115. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7732/3/Pidstavy_prymyso.pdf (дата звернення: 02.12.2024).
4. Сурай Д. Ю. Підстави та способи набуття права власності: розмежування та взаємозв'язок. *Юридичний вісник*. № 2. 2013. С. 109-113. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/380/358> (дата звернення: 02.12.2024).
5. Стаценко О. С. Набуття права власності на нерухоме майно за набувальною давністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 205 с.
6. Чаплик І. Д. Деякі питання правового регулювання реквізиції в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 70. 2022. С. 214-218. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/257556/254384> (дата звернення: 02.12.2024).
7. Чаплик І. Д. Ознаки реквізиції за цивільним законодавством України. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 404 с. С. 384-387.
8. Чаплик І. Д. Окремі питання правового регулювання примусового припинення права власності. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022. 271 с. (укр., англ.). С. 246-248. URL: https://pravo.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/26/zbirnyk_2022.pdf#page=247 (дата звернення: 02.12.2024).
9. Черевко П. П. Цивільно-правове регулювання скарбу: історико-правове дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 72: частина 1. 2022. С. 203-208. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/272761/268291> (дата звернення: 02.12.2024).

Нормативно-правові акти:

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 02.12.2024).
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.12.2024).
3. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності Закон України від 17.11.2009 № 1559-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

Судова практика:

1. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#text> (дата звернення: 02.12.2024).

Тема №14

Право спільної власності

Навчальна мета заняття: сформувані уявлення про правову природу спільної власності, визначити та охарактеризувати спільну часткову та спільну сумісну власність.

Час проведення заняття – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття і види права спільної власності.
2. Право спільної часткової власності.
3. Право спільної сумісної власності.

Методичні вказівки.

Розглядаючи перше питання, з початку необхідно з'ясувати сутність права спільної власності. Питання права спільної власності регулюються главою 26 Цивільного кодексу України. Відповідно до ч. 1 ст. 355 майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Право спільної власності виникає з підстав, не заборонених законом. Слід запам'ятати, що видами права спільної власності є: 1) право спільної часткової власності та 2) права спільної сумісної власності.

Початок розгляду другого питання слід присвятити з'ясуванню визначення права спільної часткової власності та її відмінності від права спільної сумісної власності. Варто запам'ятати, що власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю. Суб'єктами права спільної часткової власності можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава, територіальні громади. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності, а також його здійснення визначені статтями 357 та 358 Цивільного кодексу України.

Розглядаючи третє питання необхідно встановити, що спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю. Суб'єктами права спільної сумісної власності можуть бути фізичні особи, юридичні особи, а також держава, територіальні громади, якщо інше не встановлено законом. Варто запам'ятати, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом. А також, майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі. Порядок здійснення права спільної сумісної власності передбачений ст. 369 Цивільного кодексу України.

Практичні завдання:

1. Складіть порівняльну таблицю відмінностей права спільної сумісної та спільної часткової власності.

2. Дві рідні сестри отримали в спадок квартиру в рівних частках. Через деякий час одна з сестер – Вовтенко К.С. вирішила свою частину будинку подарувати чоловікові. Коли друга сестра – Іванова В.С. дізналась про оформлення такого договору, вона звернулася до суду з позовом про визнання його недійсним, вважаючи, що сестра порушила її переважне право на купівлю частки і до того ж не мала права розпоряджатися спільною власністю без її згоди.

Як вирішити справу? Чи підлягає такий позов задоволенню?

3. Під час шлюбу подружжя Петрових придбало чотириохкімнатну квартиру, співвласниками якої, крім них, були вказані четверо неповнолітніх дітей. Після розірвання шлюбу Петрова М.І. звернулася до Петрова О.Л. з позовом про поділ майна та про припинення права власності на його частку в квартирі взамін на грошову компенсацію, оскільки квартира їй потрібна більше, тому що з нею залишаються проживати всі діти, натомість мати Петрова – Петрова В.Н. має власний житловий будинок з городом та садом, і син міг би переїхати до неї. Суд задовільнив позовні вимоги.

Як вирішити справу? Проаналізуйте ситуацію. Чи правильно зробив суд, задовольнивши вимоги Петрової М.І.? Відповідь обґрунтуйте.

Література:

Основна:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю. Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Папурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Дмитренко В. В. Щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. *Право і суспільство*. № 2. 2022. С. 50-56. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47525/1/PiS_2022_2_50-56.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
2. Маковецький А. М. Поняття права власності територіальних громад за законодавством України. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 6. 2022. С. 7-11. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/2.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
3. Некіт К. Г. Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивілістична теорія і практика реалізації: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 520 с.
4. Некіт К. Г. Зміст та здійснення права власності: перегляд парадигми. Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України : проблеми практичної

- реалізації : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 лютого 2021 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. І. Харитоновної. Одеса : Фенікс, 2021. С. 39–43.
5. Первомайський О. О. Дискусія щодо поняття права публічної власності: аргументи «за» та «проти». *Право України*. № 5. 2021. С. 50-66. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pervomayskyu_o_dyskusiya_shchodo_ponyatty_a_prava_publichnoyi_vlasnosti_argumenty_za_i_protly_2021_2.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
 6. Позняк В. М. Правовий режим спільної сумісної власності подружжя. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2021. С. 97-100. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/23.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
 7. Спасибо-Фатєєва І. В. Право власності. Способи захисту крізь призму судової практики : Монографія. Київ : ЕКУС, 2023. 616 с.
 8. Хребтова А. А. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 70. 2022. С. 210-213. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/257553/254381> (дата звернення: 01.08.2024).

Судова практика:

1. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#text> (дата звернення: 01.08.2024).
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму Верховного суду України від 21.12.2007 № 11 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

Тема № 15

Речові права на чуже майно. Захист речових прав.

Навчальна мета заняття: зрозуміти сутність та особливості реалізації особою речових прав на чуже майно, а також встановити їх взаємозв'язок із правом власності та з'ясувати відмінності між ними.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика речових прав на чуже майно, їх види.
2. Право володіння чужим майном: суб'єкти, підстави виникнення і припинення.
3. Поняття права користування чужим майном (сервітут). Суб'єкти, об'єкти, зміст сервітуту, порядок його встановлення та припинення.
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Підстави виникнення і припинення. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою.
5. Поняття і підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки

власника земельної ділянки, наданої для забудови, та землекористувача. Підстави і правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою для забудови.

6. Засади захисту права власності та інших речових прав.
7. Речово-правові способи захисту права власності. Витребування майна від особи, яка незаконно заволоділа ним (віндикаційний позов) і розрахунки при цьому. Особливості витребування майна від добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів. Захист права власності від порушень не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
8. Зобов'язально-правові способи захисту права власності. Спеціальні способи захисту права власності.

Методичні вказівки.

Розгляд першого питання необхідно почати зі з'ясування визначення та сутності речових прав на чуже майно. Традиційно під речовим правом на чуже майно розуміють певну поведінку управомоченої особи щодо здійснення обмежених за обсягом правомочностей володіння, користування та розпорядження щодо речей, які їй не належать. Речовим правам на чуже майно присвячено Розділ II Цивільного кодексу України. Відповідно до ч. 1 ст. 395 Цивільного кодексу України речовими правами на чуже майно є:

- право володіння;
- право користування (сервітут);
- право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);
- право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Законом можуть бути встановлені інші речові права на чуже майно. Тобто перелік видів речових прав на чуже майно не є вичерпним.

При розгляді другого питання слід звернути увагу на те, що з урахуванням ст. 397 Цивільного кодексу України, право володіння чужим майном – це право особи фактично утримувати річ, вважаючи її своєю та здійснювати щодо неї всі правомочності власника, при цьому не маючи на це законних підстав. Право володіння чужим майном може належати одночасно двом або більше особам. Фактичне володіння майном вважається правомірним, якщо інше не впливає із закону або не встановлено рішенням суду. Слід визначити, що право володіння виникає на підставі договору з власником або особою, якій майно було передане власником, а також на інших підставах, встановлених законом. Право володіння припиняється у разі: 1) відмови володільця від володіння майном; 2) витребування майна від володільця власником майна або іншою особою; 3) знищення майна. При цьому, необхідно враховувати, що право володіння припиняється також в інших випадках, встановлених законом.

В межах третього питання необхідно встановити, що право обмеженого користування чужим майном називають ще «сервітутним правом» або просто «сервітутом», яке означає те, що одна річ може бути підпорядкована декільком особам – власнику цієї речі та іншій особі, яка використовує корисні властивості цієї речі. Право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Необхідно з'ясувати, що сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Окрім цього, слід розглянути зміст сервітут, який

полягає в тому, що він визначає обсяг прав щодо користування особою чужим майном та може бути встановлений на певний строк або без визначення строку. Особа, яка користується сервітутом, зобов'язана вносити плату за користування майном, якщо інше не встановлено договором, законом, заповітом або рішенням суду. Слід запам'ятати, що сервітут не підлягає відчуженню, а також він не позбавляє власника майна, щодо якого він встановлений, права володіння, користування та розпоряджання цим майном. Підстави припинення сервітуту визначені ст. 406 Цивільного кодексу України.

Під час розгляду четвертого питання необхідно встановити, що право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) виникає у випадку виникнення у особи необхідності використання чужої земельної ділянки для сільськогосподарських потреб та встановлюється договором між власником земельної ділянки і фізичною особою або юридичною особою (землекористувачем). Таке право може відчужуватися і передаватися у порядку спадкування. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, а також права та обов'язки землекористувача визначені ст. 409 та с. 410 Цивільного кодексу України. Слід звернути увагу на те, що право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб припиняється у разі: 1) поєднання в одній особі власника земельної ділянки та землекористувача; 2) спливу строку, на який було надано право користування; 3) викупу земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю.

П'яте питання присвячено праву користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Необхідно звернути увагу на те, що сутність суперфіцію полягає у наданні земельної ділянки землекористувачу її власником для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель. Таке право виникає на підставі договору або заповіту. Право користування земельною ділянкою, наданою для забудови, може відчужуватися або передаватися землекористувачем у порядку спадкування, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови може бути встановлено на визначений або на невизначений строк, однак строк користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності для забудови не може перевищувати 50 років. Припинення права користування земельною ділянкою для забудови передбачені ст. 416 Цивільного кодексу України.

Розгляд шостого питання слід почати з дослідження глави 3 Цивільного кодексу України, яка присвячена захисту цивільних прав та інтересів, а потім перейти до глави 29 Цивільного кодексу України (захист права власності). Необхідно визначити, що загальними засадами захисту права власності є те, що: 1) держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності; 2) власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню; та 3) власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди.

Під час дослідження сьомого питання слід визначити, що до способів захисту права власності відносять: речово-правові способи захисту; зобов'язально-правові способи захисту; інші способи захисту. Речово-правові способи захисту безпосередньо пов'язані із порушенням правомочностей власника. До речово-правових способів захисту відносять:

- вiндикацiйний позов – це позов про витребування власником майна з чужого незаконного володiння;
- негаторний позов – позов про усунення перешкод у здiйсненнi власником права власностi;
- позов про визнання права власностi – якщо це право оспорюється або не визнається iншою особою та в разi втрати документа, який засвiдчує права власностi.
- позов про виключення майна з опису (звiльнення його з-пiд арешту).

В межах розгляду восьмого питання необхідно зазначити, що до зобов'язально-правових способiв захисту права власностi вiдносять:

- позов кредитора про вiдшкодування йому збиткiв, заподiяних невиконанням чи неналежним виконанням боржником свого зобов'язання;
- позов кредитора до боржника про повернення речi, наданої йому в користування за договором;
- позов про вiдшкодування майнової шкоди фiзичнiй особi при рятуваннi чужого майна вiд небезпеки, що йому загрожувала.

До спецiальнi (iнших) способiв захисту права власностi вiдносять тi, якi не є ані речово-правовими способами захисту, ані зобов'язально-правовими способами захисту, а саме: визнання правочину недiйсним; визнання незаконним нормативно-правового акту, який порушує право власностi.

Практичнi завдання.

1. Дослiдити законодавство та доктрину цивiльного права та скласти схему «Види речових прав на чуже майно».

2. На пiдставi аналізу законодавства та доктрини цивiльного права, зробить порiвняльну характеристику права обмеженого користування чужим майном (сервiтуту) та договору оренди.

3. Иваненко перед вiд'їздом у довгострокове вiдрядження передав на зберiгання сусiдовi Назарову речi, у тому числi i магнiтофон. Назаров у вiдсутнiсть Иваненко подарував магнiтофон Прокопенко. Повернувшись iз вiдрядження, Иваненко пред'явив позов до Прокопенко про повернення магнiтофону. В судовому засiданнi Прокопенко проти позову про повернення магнiтофону заперечував, посилаючись на те, що вiн не знав i не мiг знати про те, що магнiтофон не належить Назарову. Суд встановив, що Прокопенко дійсно добросовiсний набувач, i залишив позов без задоволення. На думку адвоката, Иваненко повинен подати позов про вiдшкодування збиткiв до Назарова.

Надайте консультацiю. Яким було б рiшення суду, якби Назаров у вiдсутнiсть Иваненко самовiльно взяв у користування магнiтофон, а потiм розпорядився ним: (а) подарував магнiтофон Прокопенко; (б) вiддав його у рахунок боргу.

Лiтература:

Основна:

1. Цивiльне право України: пiдручник: у 2 т. / за ред. В. I. Борисової, I. В. Спасиво-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Харкiв : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивiльне право України: Загальна частина: пiдручник: / за ред. I. А. Бiрюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Киiв : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивiльне право України: пiдручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львiв : «Новий Свiт-2000», 2014. Т. 1. 444 с.

4. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Спасибо-Фатеева І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Ватрас В. А. Доктринальні основи класифікації речових прав у цивільному праві. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 2 (30). 2022. С. 97-102. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47683/1/%d0%92%d0%b0%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%81.PDF> (дата звернення: 03.08.2024).
2. Великорода О. М. Аналіз судової практики у справах про встановлення земельного сервітуту на право проходу та проїзду через чужу земельну ділянку в Україні. *Modernization of today's science: experience and trends*. February 24, 2023. С. 84-88. URL: <file:///Users/admin/Downloads/9.pdf> (дата звернення: 03.08.2024).
3. Ільків О. В. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). *Юридичний вісник*. № 2. 2021. С. 98-104. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/2148/2355> (дата звернення: 03.08.2024).
4. Ільків О. В. Цивільно-правові наслідки спорудження будівельного об'єкта на земельній ділянці, наданій під забудову (суперфіцій). *Юридична Україна*. № 3. 2021. С. 11-19. URL: <http://yu.yurincom.com/wp-content/uploads/2022/02/pdf-6.pdf> (дата звернення: 03.08.2024).
5. Косак В. М., Ільків О. В. Речові права на чуже майно в контексті оновлення цивільного законодавства України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 2. 2023. С. 85-88. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282121/276302> (дата звернення: 03.08.2024).
6. Підгорецька Л. М., Бутинська Р. Я. Емфітевзис як речове право використання земель сільськогосподарського призначення. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (11 листопада 2021 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 228 с. С. 183-186. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4248/1/11_11_2021.pdf#page=183 (дата звернення: 03.08.2024).
7. Ходико Ю. Є. Правовий режим об'єкта речових прав на чужу річ. *Право і суспільство*. № 2. Т. 2. 2023. С. 77-83. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_2/12.pdf (дата звернення: 03.08.2024).

Нормативно-правові акти:

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 02.12.2024).
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

Судова практика:

1. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#text> (дата звернення: 03.08.2024).
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 23.09.1982 року в справі «Sporrong and Lönnroth v. Sweden», заява № 7151/75; 7152/75. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580> (дата звернення: 03.08.2024).
3. Постанова Верховного Суду України від 22.09.2020 року в справі № 214/6174/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270721> (дата звернення: 03.08.2024).
4. Постанова Верховного Суду України від 14.08.2019 року в справі № 653/2704/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83819699> (дата звернення: 03.08.2024).
5. Постанова Верховного Суду України від 06.06.2018 року в справі № 539/1427/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74687875> (дата звернення: 03.08.2024).
6. Постанова Верховного Суду України від 17.09.2018 року в справі № 127/1417/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76859416> (дата звернення: 03.08.2024).
7. Постанова Верховного Суду України від 26.03.2020 року в справі № 383/153/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88522559> (дата звернення: 07.02.2025).
8. Постанова Верховного Суду України від 16.04.2018 року в справі № 302/1464/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73565527> (дата звернення: 03.08.2024).
9. Постанова Верховного Суду України від 14.03.2018 року в справі № 551/176/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72850465> (дата звернення: 03.08.2024).

Інші документи:

1. Методичні рекомендації стосовно державної реєстрації права користування чужим майном (сервітуту), право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису) та право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцію) : Методичні рекомендації Державної реєстраційної служби України від 11.12.2012, протокол № 3 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0004835-12#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

Тема № 16.

Спадкове право: загальні положення.

Навчальна мета заняття: ознайомлення з загальними положеннями спадкового права, з'ясування його сутності, значення, а також визначення умов та встановлення порядку спадкування.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття та види спадкування. Склад спадщини.
2. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини.
3. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування.
4. Особливості спадкування окремих об'єктів.
5. Відкриття спадщини.

Методичні вказівки.

Під час розгляду першого питання необхідно визначити та розкрити поняття спадкового права, звернувшись до доктрини цивільного права. Поняття самого спадкування міститься в ст. 1216 ЦК України. Згідно чинного законодавства спадкування може двох видів: спадкування за законом та за заповітом. До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

При відповіді на друге питання варто детально освоїтись із правами та обов'язками особи, які не входять до складу спадщини визначені ст. 1219 ЦК України. Зокрема, слід зазначити про особисті немайнові права, права на аліменти, пенсію, допомогу та інші виплати, тощо.

Третє питання слід почати із встановлення того, що відкриття спадщини як юридичний факт має наслідком виникнення у певних осіб права на спадкування. Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Слід запам'ятати, що право на спадкування мають особи, визначені у заповіті, а у разі його відсутності – особи, зазначені у статтях 1261-1265 ЦК України. Випадки усунення від права на спадкування визначені ст. 1224 ЦК України.

Під час розгляду особливостей спадкування окремих об'єктів, необхідно приділити увагу спадкуванню права на земельну ділянку, спадкуванню частки у праві спільної сумісної власності, спадкуванню права на вклад у банку, спадкуванню права на одержання страхових виплат, спадкуванню права на відшкодування збитків, моральної шкоди, сплату неустойки, отримання компенсації тощо.

В межах розгляду третього питання необхідно приділити увагу самому визначенню спадщини, а також часу та місцю її відкриття. За загальним правилом часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона вважається померлою. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, що визначається на підставі ст. 29 ЦК України.

Практичні завдання.

1. 18 квітня 2024 року помер громадянин Остапчук В.О., після смерті якого залишилось спадкове майно у вигляді квартири у місті Черкаси. До нотаріальної контори звернувся громадянин Прокопчук П.Б., який є онуком двоюрідної сестри спадкодавця з заявою про прийняття спадщини.

Проаналізуйте ситуацію. Які є черги спадкоємців за законом? Чи належить громадянин Прокопчук П.Б. до якої-небудь черги спадкоємців за законом? В якому випадку він може одержати свідоцтво про право на спадщину? Вирішіть справу.

2. Використовуючи норми чинного законодавства та доктрину цивільного права, підготуйте словник або кросворд з основних термінів: спадкування, спадщина, спадкування за законом, спадкування за заповітом, спадкодавець, спадкоємець, відкриття спадщини, черги спадкоємців, відмова від спадщини, обов'язкова частка, спадкування за правом представлення.

Література:

Основна:

1. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
2. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
3. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
4. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
5. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіряк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Голубенко І. І., Грачова О. Ю., Маслово М. О. Особливості порядку отримання спадщини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2023. С. 125-129. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/57520/1/Osoblyvosti_otrymannia_spadshchyny_P124-129.pdf (дата звернення: 08.12.2024).
2. Кравчик М. Б. Сучасні тенденції спадкового права України. *Право і суспільство*. № 6. 2022. С. 92-96. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/14.pdf (дата звернення: 08.12.2024).
3. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
4. Лобанова П. В., Самчук-Колодяжна З.Ф. Загальні положення спадкового права. Поняття спадкового права. *Юридична наука в сучасному суспільстві*. м. Острого, 24-25 червня 2022 р. С. 26-30. URL: <file:///Users/admin/Downloads/6-Chapter%20Manuscript-113-1-10-20220905.pdf> (дата звернення: 08.12.2024).
5. Складання цивільно-правових документів. Частина 2. Спадкові правовідносини: навч.-метод. посібник / Мироненко В. П., Веренкіотова О. В., Гопанчук В. С., Куцик К. В., Кирдан Б. В., Калінюк А. Л. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 226 с.
6. Спасибо-Фатєєва І. В. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія. Київ. ЕКУС, 2022. 536 с.

Судова практика:

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text> (дата звернення: 08.12.2024).

2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 № 7 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 08.12.2024)

Тема 17

Спадкування за законом та заповітом.

Навчальна мета заняття: розкрити сутність та значення окремих видів спадкування, визначити порядок та особливості спадкування в рамках кожного виду.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Спадкування за законом: черговість спадкування, спадкування за правом представлення.
2. Поняття та види заповіту.
3. Порядок укладення заповіту.
4. Особливості спадкування за заповітом.

Методичні вказівки.

Першому питанню присвячена глава 86 ЦК України. Під час розгляду питання спадкування за законом, необхідно встановити черговість та зміну черговості такого спадкування. Передбачається п'ять черг спадкоємців за законом, слід визначити осіб, які належать до кожної з цих черг. До числа спадкоємців за законом належать також спадкоємці, які закликаються до спадкування за правом представлення, яке визначено ст. 1266 ЦК України. Окремо варто зупинитись на характеристиці спадкування за правом представлення.

Друге питання слід почати із з'ясування того, що являє собою заповіт та право на нього. Окрім цього, необхідно розкрити зміст заповіту та охарактеризувати його види, а саме: заповіт подружжя, секретний заповіт, заповіт з умовою.

Відповідь на третє питання слід надати у кореляції із статтею 1247 ЦК України, яка передбачає загальні вимоги до форми заповіту, який має бути: 1) складений письмово, із зазначенням місця та часу його складання; 2) особисто підписаний заповідачем, або особами, передбаченими ст. 207 ЦК; 3) посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, зазначеними у статтях 1251–1252 ЦК. Порушення цих вимог тягне за собою його нікчемність (ст. 1257). Недійсність заповіту визначена ст. 1257 ЦК України.

В рамках характеристики четвертого питання варто зазначити про окремі особливості порядку спадкування за заповітом. Зокрема, слід зупинитися на тому, що при спадкуванні за заповітом можуть мати місце особливі заповідальні розпорядження заповідача, такі як підпризначення спадкоємця (ст. 1244 ЦК України); заповідальний відказ (статті 1237–1239 ЦК України); покладання (ст. 1240 ЦК України); встановлення сервітуту (ст. 1246 ЦК) України; призначення виконавця заповіту (статті 1286–1295 ЦК України). Окрім цього слід запам'ятати, що є особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Практичні завдання.

1. Захарченко пред'явив позов про визнання недійсним заповіту, який склав його батько на користь своєї двоюрідної сестри Романової. Заповіт був посвідчений за

кілька днів до смерті батька Захарченка лікарем, який лікував спадкодавця під час перебування його у лікарні. Позивач посилався на те, що стосунки між ним та батьком були нормальними, і батько не збирався позбавляти його спадщини. Крім того, позивач вважає, що текст заповіту був написаний Романовою, яка доглядала батька у лікарні, а це суперечить закону. Лікар у суді показав, що в день посвідчення ним заповіту у лікарні було багато роботи, і він не пам'ятає обставин посвідчення заповіту, але свій підпис на заповіті підтверджує. Свідки при посвідченні заповіту були відсутні.

Чи підлягає позов Захарченка задоволенню? Які підстави визнання заповіту недійсним?

2. Після смерті Леонова його спадщину, що складалася з предметів звичайного домашнього вжитку та вкладу у банку, прийняв брат, який проживав разом з ним вісім років і на користь якого був складений заповіт. Повнолітній непрацездатний син померлого, який жив окремо від батька в іншому місті, подав позов про визнання заповіту недійсним. Він вважає, що має право на обов'язкову частку у спадщині батька.

Чи підлягає позов задоволенню?

3. 2 січня 2020 року помер громадянин П., після смерті якого залишилось спадкове майно у вигляді квартири у місті Дніпро. До нотаріальної контори звернувся громадянин Н., яка є двоюрідною сестрою спадкодавця з заявою про прийняття спадщини.

Які є черги спадкоємців за законом? Чи належить громадянин Н. до якої-небудь черги спадкоємців за законом? В якому випадку він може одержати свідоцтво про право на спадщину?

Література:

Основна:

1. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
2. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
3. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю. Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
4. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
5. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

Допоміжна:

1. Складання цивільно-правових документів. Частина 2. Спадкові правовідносини: навч.-метод. посібник / Мироненко В. П., Веренкіотова О. В., Гопанчук В. С., Куцик К. В., Кирдан Б. В., Калінюк А. Л. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 226 с.
2. Спасибо-Фатєєва І. В. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія. Київ. ЕКУС, 2022. 536 с.

Судова практика:

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від

16.05.2013 № 24-753/0/4-13 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text> (дата звернення: 08.12.2024).

2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 № 7 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 08.12.2024)

Тема 18

Здійснення права на спадкування. Оформлення спадщини.

Навчальна мета заняття: визначити порядок реалізації права на спадкування, встановити строки здійснення даного права, визначити порядок отримання оформлення спадщини.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Здійснення права на спадкування.
2. Поняття і строки прийняття спадщини.
3. Оформлення права на спадщину.
4. Відумерлість спадщини.

Методичні вказівки.

У першому питанні на початку відповіді необхідно встановити, що спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням. Слід визначити основні засади здійснення права на спадкування. Також, варто зазначити випадки в яких здійснення права на спадкування вчиняється шляхом вчинення активних дій, а в який дозволяється прийняття спадщини шляхом бездіяльності.

Відповідаючи на друге питання слід вказати про характер строків прийняття спадщини, чому вони є преклюзивними, а також слід запам'ятати, що за загальним правилом для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини, якщо спадкоємець протягом цього строку, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

Третє питання стосується оформлення права на спадщину. У відповіді на нього варто вказати про те в яких випадках отримання свідоцтва про право на спадщину є обов'язковим. Також, слід вказати на особливості пов'язані із внесенням змін до свідоцтва про право на спадщину та порядку визнання його недійсним.

Питання щодо відумерлості спадщини визначені ст. 1277 ЦК України. При відповіді на вказане питання слід вказати про порядок визнання спадщини відумерлою. Особливу увагу слід звернути на те, що заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Визнавши спадщину відумерлою, остання передається у власність територіальної громади за місцезнаходженням нерухомого майна, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходженням основної частини рухомого майна.

Практичні завдання.

1. Після оголошення Юрченко померлим спадщину прийняли його дружина та донька. Нотаріус, до якого звернулися спадкоємці за свідоцтвом про право на спадщину, пояснив, що він повинен накласти заборону на відчуження квартири.

Спадкоємці вважали дії нотаріуса неправомірними і оскаржили їх у суді, пояснивши, що мають намір негайно переїхати на постійне місце проживання до Грузії і вже домовились із покупцем про продаж квартири.

Чи правомірні дії нотаріуса? Чи змінилося б рішення, якщо б спадщина відкрилася після смерті Юрченко?

2. Після смерті Климчука залишилося спадкове майно – житловий будинок. До нотаріуса із заявою про прийняття спадщини звернулась Миколова, яка вважає себе спадкоємицею за законом, оскільки проживала у будинку разом із спадкодавцем однією сім'єю вісім років до часу відкриття спадщини. Житловий будинок із господарськими будівлями вони побудували за цей час власною працею та коштами, але за життя Климчука ні своє право власності, ні шлюбні відносини не зареєстрували. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину через відсутність правостановлювальних документів на будинок, повідомивши про заповіт Климчука, за яким він заповів все своє майно Миколовій за умови довічного утримання останньою його матері.

Чи правомірні дії нотаріуса? Надайте консультацію

Література:

Основна:

1. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
2. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
3. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
4. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
5. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

Допоміжна:

1. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
2. Лобанова П. В., Самчук-Колодяжна З.Ф. Загальні положення спадкового права. Поняття спадкового права. *Юридична наука в сучасному суспільстві*. м. Острого, 24-25 червня 2022 р. С. 26-30. URL: <file:///Users/admin/Downloads/6-Chapter%20Manuscript-113-1-10-20220905.pdf> (дата звернення: 08.12.2024).
3. Складання цивільно-правових документів. Частина 2. Спадкові правовідносини: навч.-метод. посібник / Мироненко В. П., Веренкіотова О. В., Гопанчук В. С., Куцик К. В., Кирдан Б. В., Калінюк А. Л. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 226 с.
4. Спасибо-Фатєєва І. В. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія. Київ. ЕКУС, 2022. 536 с.

Судова практика:

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text> (дата звернення: 08.12.2024).

2. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 № 7 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 08.12.2024)

Тема № 19

Загальні положення права інтелектуальної власності. Авторське право і суміжні права.

Навчальна мета заняття: ознайомлення з загальними положеннями права інтелектуальної власності, з'ясування його сутності, а також формування розуміння авторського права та суміжних прав, визначення кола їх суб'єктів та об'єктів.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика.
2. Суб'єкти й об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.
3. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб. Строки чинності прав інтелектуальної власності.
4. Поняття авторського права. Об'єкти і суб'єкти авторського права. Співавторство.
5. Виникнення авторського права. Особисті немайнові та майнові права автора, строки їх чинності та наслідки припинення.
6. Поняття та види суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.
7. Порухення авторських і суміжних прав, порядок і способи їх захисту.

Методичні вказівки.

Під час розгляду першого питання необхідно розкрити поняття права інтелектуальної власності через його об'єктивне та суб'єктивне розуміння. Встановити предмет права інтелектуальної власності, метод та джерела його регулювання, окреслити його систему.

Друге питання необхідно почати із дослідження ст. 421 ЦК України, в якій зазначено, що суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору. На підставі наведеного з'ясувати хто є творцем та хто відноситься до інших осіб, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Слід ознайомитися зі ст. 420 ЦК України, в якій наведений загальний перелік об'єктів права інтелектуальної власності та зі ст. 422 ЦК України, де міститься вказівка на підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

Розглядаючи третє питання, слід з'ясувати, що особистими немайними правами інтелектуальної власності є: 1) право на визнання людини творцем; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Особисті немайнові права

інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом. В свою чергу, майновими правами інтелектуальної власності є: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Майнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених законом чи договором.

В межах четвертого питання необхідно ознайомитися із главою 36 ЦК України та розділом II ЗУ «Про авторське право і суміжні права», сформулювати визначення авторського права, окреслити його об'єкти та суб'єкти на підставі зазначених нормативно-правових актів та доктрини цивільного права.

Під час розгляду п'ятого питання слід визначити момент виникнення авторського права, окреслити майнові та особисті немайнові права автора, з початку звернувшись до ст. 438, ст. 440, ст. 423, ст. 424 ЦК України, а потім – до норм ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Необхідно запам'ятати, що строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, а також те, що після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір він може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Розгляд шостого питання необхідно розпочати з глави 37 ЦК України та розділу III ЗУ «Про авторське право і суміжні права». На підставі згаданих нормативно-правових актів сформулювати визначення суміжних прав, окреслити їх об'єкти та суб'єкти.

Сьоме питання необхідно розпочати із з'ясування підстав для захисту особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав, якими є будь-які порушення, невизнання або оспорування таких прав, а також створення загрози порушення таких прав. Порушенням особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав присвячено ч. 2 та ч. 3 ст. 53 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», а захисту прав суб'єктів авторського права і суб'єктів суміжних прав – розділ 5 «Про авторське право і суміжні права».

Практичні завдання.

1. Кононенко Д.А. написав художній твір — детектив, однак вирішив його не публікувати, а лише дав почитати своїм знайомим. Через деякий час в книжковій крамниці Кононенко Д.А. випадково побачив опублікований свій детектив під іншим авторством. Кононенко Д.А. звернувся до суду з вимогою негайно визнати за ним авторство на твір.

Проаналізуйте ситуацію? Як вирішити справу? Чи зобов'язаний Кононенко Д.А. доводити своє авторство? В якому порядку встановлюється авторство на літературний твір?

2. В приватному закладі освіти міста Харкова під час занять було використано уривок з відеофільму. Нарудько Р.В. – автор фільму, дізнавшись про це, звернувся до керівництва закладу з вимогою припинити таке відтворення, оскільки він не давав дозволу на це, а також виплатити йому суму грошової компенсації. Проте йому було відмовлено.

Проаналізуйте ситуацію? Як вирішити справу? Чи правомірна така відмова? Дайте правову оцінку ситуації.

Література:

Основна:

1. Право інтелектуальної власності: підручник. / Харитоновна О.І. та ін.; за заг. ред. О. І. Харитоновної. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 540 с.
2. Право інтелектуальної власності : підручник / за заг. ред. С. Б. Булеци, О. І. Чепис. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с.
3. Попова Л. М. Інтелектуальна власність : підручник / Попова Л. М., Хромов А. В., Шуба І. В. Харків : Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури, 2021. 262 с.
4. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
5. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю. Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
6. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
7. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
8. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Голубенко І. І. Щодо авторського права на тексти створені за допомогою штучного інтелекту. Креативний простір. № 12. 2023. С. 58-59. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/57524/1/Holubenko_Shchodo_avtorskoho_praava_P58-59.pdf (дата звернення: 06.12.2024).
2. Гордєєва І. О. Специфічні проблеми із набуття та охорони прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів: матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Кременчук, Придніпровський інститут МАУП, 23 березня 2023 р.) / за заг. ред. В. В. Татарінова. 2023. 443 с. С. 101-103.
3. Капліна Г. А., Гуркіна В. В. Розвиток захисту права інтелектуальної власності в умовах збройної агресії. Актуальні проблеми права: теорія і практика, № 1 (45). 2023. С. 55-59. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/632/602> (дата звернення: 06.12.2024).
4. Леонтьєва Л. В., Коньова К. А. Порухення права інтелектуальної власності. The XIII International Scientific and Practical Conference «Information and its impact on social processes», April 03 – 05, Florence, Italy. 316 p. С. 120-123. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/04/INFORMATION-AND-ITS-IMPACT-ON-SOCIAL-PROCESSES.pdf#page=121> (дата звернення: 06.12.2024).
5. Пустовіт Ю., Коренюк О. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. № 2. 2023. С. 60-75. URL: <http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/1807/1704> (дата звернення: 06.12.2024).
6. Улігіна О. В. Деякі питання обмеження авторського права. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 114-118. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/278569/273235> (дата звернення: 06.12.2024).

7. Якуша Є. С. Правова охорона об'єктів авторського права в креативних індустріях. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.): ел. збірник. Київ: КІП ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 119-122. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/56798/1/P119-122.pdf> (дата звернення: 06.12.2024).

Судова практика:

1. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного суду України від 04.06.2010 № 5 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (дата звернення: 06.12.2024).
2. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

Тема № 20.

Право промислової власності. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Навчальна мета заняття: ознайомлення з загальними положеннями права промислової власності, з'ясування його сутності, а також визначення кола його суб'єктів, об'єктів та охоронних документів.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Поняття права промислової власності. Нормативно-правове регулювання права промислової власності.
2. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок, строки їх чинності.
3. Патент та його види. Підстави та правові наслідки припинення чинності патенту і визнання його недійсним.
4. Поняття комерційного (фірмового) найменування.
5. Поняття торговельної марки. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку.
6. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст. Суб'єкти права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Набуття та строк чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Методичні вказівки.

Під час розгляду першого питання необхідно розкрити поняття права промислової власності та визначити його сутність. Слід звернути увагу, що

регулювання питань права промислової власності здійснюється багатьма вітчизняними нормативно-правовими актами, основними з них є глава 39 ЦК України, ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки», а також міжнародними нормативно-правовими актами, основним з яких є Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.

Для того, що надати визначення винаходу, корисній моделі та промислового зразку в межах розгляду другого питання, треба звернутися до ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки». Окрім цього, норми законодавства встановлюють, що винахід, корисна модель та промисловий зразок підлягають охороні, якщо вони відповідають умовам патентоздатності. Останні також визначені в згаданих вище законах. Суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок є: 1) винахідник, автор промислового зразка; 2) інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок визначені ст. 464 ЦК «України», а строки їх чинності – ст. 465 ЦК «України».

В третьому питанні слід з'ясувати, що являє собою патент. Під останнім прийнято розуміти охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство та права на винахід, корисну модель та промисловий зразок. Необхідно розрізняти право на патент та право з патенту. Для того, щоб отримати патент, необхідно зареєструвати винахід, корисну модель та промисловий зразок. Порядок реєстрації цих об'єктів передбачений розділом IV ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та розділом IV ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки». У разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок ці об'єкти можуть вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Розгляд четвертого питання необхідно почати з дослідження глави 43 ЦК України, адже слід звернути увагу, що комерційне найменування не регулюється жодним спеціальним законом та є одним з небагатьох об'єктів, правовий режим якого потребує законодавчого регулювання. Комерційні найменування, поряд із торговельними марками та географічними зазначеннями, є засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Під час розгляду п'ятого питання необхідно звернутися до глави 44 ЦК України та до ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг». Слід зазначити, що торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для відрізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори, форма товарів або їх пакування, звуки, за умови що такі позначення придатні для відрізнення товарів або послуг одних осіб від товарів або послуг інших осіб, придатні для відображення їх у Реєстрі таким чином, що дає змогу визначити чіткий і точний обсяг правової охорони, що надається. Необхідно встановити, що суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам. набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом, порядок отримання якого регулюється розділом III ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг».

Шосте питання слід почати із визначення географічних зазначень, яке міститься в п. 3 ч. 1 ЗУ «Про правову охорону географічних зазначень». Регулювання питань, які стосуються географічних зазначень здійснюється згаданим законом та главою 45 ЦК України. Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, об'єднання виробників, інші особи, визначені законом. Необхідно встановити, що правова охорона географічним зазначенням надається на підставі їх реєстрації у встановленому законом порядку або відповідно до міжнародних договорів України. Правова охорона географічного зазначення діє безстроково, за винятком випадків дострокового припинення дії реєстрації географічного зазначення. Порядок реєстрації географічного зазначення передбачений розділом III ЗУ «Про правову охорону географічних зазначень». Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням.

Практичне завдання.

Прокопов Т. Н. звернувся до суду з позовом до Кулікова Г. В. з вимогою ухвалити рішення, яким визнати недійсним повністю патент України № 12345 на корисну модель.

В обґрунтування заявлених позовних вимог Прокопов Т. Н. посилається на те, що він є співвласником мережі чоловічих перукарень та займається наданням перукарських послуг. З метою індивідуалізації своїх послуг він (як співвласник) зареєстрував і використовує комбіновану торговельну марку «First» за свідоцтвом України № 54321 від 25.04.2016. Прокопов Т. Н. стверджує, що корисна модель за патентом України № 12345 власником якого на момент подання позову є Куліков Г. В. не відповідає умовам патентоздатності, передбаченими чинним законодавством України, а саме корисна модель за патентом України № 12345 не була новою (відсутня новизна) на дату подання заявки - 17.05.2016 року, оскільки корисна модель за цим патентом була частиною рівня техніки, який включав усі відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи - 17.05.2016 року. Тому Позивач просить визнати недійсним повністю патент України № 12345 на спірну корисну модель. Керуючись наданими статтею 106 ЦПК України правами, позивач замовив складання висновку експерта атестованому судовому експерту Короленку В.А. для вирішення наступного питання: чи відповідає корисна модель за патентом України № 12345 умовам патентоздатності, які передбачені чинним законодавством України?

Надайте обґрунтоване рішення щодо можливого подальшого розвитку подій за результатами проведеного експертного дослідження.

Література:

Основна:

1. Право інтелектуальної власності: підручник. / Харитонова О.І. та ін.; за заг. ред. О. І. Харитонової. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 540 с.
2. Право інтелектуальної власності : підручник / за заг. ред. С. Б. Булеци, О. І. Чепис. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с.
3. Попова Л. М. Інтелектуальна власність : підручник / Попова Л. М., Хромов А. В., Шуба І. В. Харків : Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури, 2021. 262 с.
4. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.

5. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
6. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
7. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. Нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
8. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.

Допоміжна:

1. Дмитренко В. В. Аналіз правової природи майнових прав промислової власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2023. С. 146-148. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/56905/1/Dmytrenko_Analiz_pravovoi_pryrody_Stattia_P146-148.pdf (дата звернення: 07.12.2024).
2. Зеров К. О. NFT та товари матеріального світу: питання співвідношення правової охорони торговельних марок за законодавством України. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.): ел. збірник. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 151-155. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/276966/274206> (дата звернення: 07.12.2024).
3. Коросташова І. М. Особливості судової експертизи (експертних досліджень) у сфері інтелектуальної власності, пов'язаних з умовами надання правової охорони промисловим зразкам, визначення критеріїв їх охороноздатності та обсягу використання. *Криміналістика і судова експертиза*. Випуск 67. 2022. С. 648-657. URL: http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/5322/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%86.%D0%9C.%20%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B8%20%D0%9E%D0%86%D0%92%20krise_2022_67_68%20%281%29.pdf (дата звернення: 07.12.2024).
4. Куртакова Г. О., Сергієнко О. О. Особливості захисту прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXVIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Жукова, Є. О. Романенка. Лімасол (Кіпр): ГО «ВАДНД», 07 січня 2023 р. 397 с. С. 135-140.
5. Мельник В. В., Пряміцин В. Ю. Комерційні найменування та торговельні марки: проблеми співвідношення. *Право і суспільство* № 2. Т. 1. 2023. С. 91-97. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_1/15.pdf (дата звернення: 07.12.2024).
6. Мироненко Н. М. Теорія та практика кодифікації законодавства у сфері промислової власності: порівняльно-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності* 1/2. 2023. С. 5-15. URL: <file:///Users/admin/Downloads/277135-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0>

[%D1%82%D1%82%D1%96-638623-1-10-20230412.pdf](#) (дата звернення: 07.12.2024).

7. Чукаєва А. В. Охорона прав на об'єкти промислової власності в Україні: організаційно-правове забезпечення. *Київський часопис права*. № 1. 2023. С. 245-251. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/281/268> (дата звернення: 07.12.2024).
8. Шемаєва Г. В. Впровадження електронного документообігу заявок на охорону об'єктів інтелектуальної власності. XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» / 30 травня 2023 року. С. 136-138. URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5154/Shemaeva.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.12.2024).

Судова практика:

1. Про затвердження Правил складання та подання заявки на промисловий зразок: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 № 110 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
2. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію: Оглядовий Лист Вищого господарського суду України від 17.04.2006 № 01-8/844 / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06#Text (дата звернення: 07.12.2024).

4. Матеріали до самостійної підготовки.

Самостійна робота осіб, які навчаються, є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань та контрольної роботи.

Самостійна робота з вивчення навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в Центральній науковій бібліотеці університету, навчальних кабінетах, у домашніх умовах, а також у дистанційній формі за використанням системи підтримки дистанційного навчання та матеріалів дистанційних курсів.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим.

Основні методи перевірки успішності студентів: усне опитування, письмовий контроль, практичні завдання, тести тощо.

Усне опитування проводиться на семінарських заняттях. Його здійснюють за допомогою поставлення питання та надання відповіді студентом, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів, вирішення практичних (змодельованих) задач, розгляд кейсів. В основі усного опитування - відповідь студента або бесіда та вміння обґрунтувати свою відповідь та точку зору.

Форми контролю визначаються програмою навчальної дисципліни і можуть включати виконання контрольних робіт, передбачених навчальним планом, індивідуальних завдань (у вигляді рефератів).

4.1 Завдання до самостійної роботи.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Цивільне право як галузь права Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	12
2	Джерела цивільного права Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
3	Цивільні правовідносини: загальна характеристика. Принципи цивільного права. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
4	Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
5	Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
6	Об'єкти цивільних прав: загальні положення. Речі як об'єкт цивільних прав Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
7	Гроші, валютні цінності, цінні папери як об'єкти цивільних прав Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
8	Правочини Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
9	Представництво. Довіреність. Строки. Терміни. Позовна давність Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
10	Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання обов'язків. Охоронюваний законом інтерес. Захист суб'єктивних цивільних прав та інтересів. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	12

11	Особисті немайнові права. Цивільно-правова відповідальність Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
12	Речове право: загальні положення та система. Загальна характеристика права власності Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
13	Підстави виникнення та припинення права власності Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	4	9
14	Право спільної власності. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
15	Речові права на чуже майно. Захист речових прав Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	4	9
16	Спадкове право: загальні положення Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	4	10
17	Спадкування за законом. Спадкування за заповітом Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
18	Здійснення права на спадкування. Оформлення спадщини Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	9
19	Загальні положення права інтелектуальної власності. Авторське право і суміжна права Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	3	10
20	Право промислової власності. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	4	9
	Разом	96	220

5. Індивідуальні завдання.

Пристаюючи до написання індивідуального завдання, студент повинен розкрити максимально повністю зміст теоретичних питань, необхідно використовувати теоретичні розробки цивільного права й посилатися на конкретні норми чинних міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів. Тема роботи має бути

розгорнутою, змістовною, аргументованою. При цьому викладачем забезпечується наочність необхідного нормативного матеріалу.

Оцінювання індивідуального завдання здійснюється відповідно до наступних критеріїв:

- результати роботи студента фрагментарні, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення – 1-2 бали;
- студент розкриває основні положення теми роботи, виконує завдання за зразком, володіє елементарними навичками – 3-4 бали;
- студент розкриває у роботі істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки – 5-6;
- презентація роботи студента логічна, обґрунтована, хоча їй бракує власних суджень – 7-8 балів;
- знання студента з обраної теми завдання є глибокими, міцними, системними; студент вміє застосовувати їх для виконання науково-практичних завдань, наукова діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати правові ситуації, факти, виявляти і відстоювати власну позицію – 9-10 балів.

Теми індивідуальних завдань:

1. Загальна характеристика речового права.
2. Речові права на чуже майно.
3. Поняття права власності. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
4. Загальна характеристика підстав набуття права власності.
5. Підстави припинення права власності.
6. Випадки примусового вилучення майна, яке належить особі на праві власності.
7. Загальна характеристика та види права спільної власності.
8. Право спільної часткової власності.
9. Право спільної сумісної власності.
10. Цивільно-правові засоби захисту права власності.
11. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
12. Право на захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
13. Поняття і види спадкування.
14. Поняття заповіту та його види. Умови його дійсності. Форма заповіту.
15. Спадковий договір.
16. Поняття права інтелектуальної власності та його співвідношення з правом власності.
17. Загальна характеристика авторського права.
18. Загальна характеристика суміжних прав. Суб'єкти та об'єкти суміжних прав.
19. Поняття, суб'єкти та об'єкти патентного права.
20. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
21. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування.
22. Право інтелектуальної власності на торговельну марку.

Вимоги до написання індивідуального завдання з дисципліни «Цивільне право (загальна частина)»:

- мова написання – українська, у науковому стилі;
- загальний обсяг роботи 12-18 арк. формату А-4, текст розміщується з одного боку сторінки;
- текстові вимоги: редактор – Word; шрифт – Times New Roman, чорний колір, 14 кегель, через 1,5 інтервал; поля: зверху – 2 см, знизу – 2 см; зліва – 3 см, справа – 1,5 см, книжковий формат, нумерація сторінок у верхньому правому кутку;
- обов’язкові посилання у тексті завдання на використані джерела: у квадратних дужках вказується номер джерела за списком та номер сторінки в ньому (за наявності), де викладена відповідна інформація. Дужки проставляються безпосередньо за текстом, якого стосується посилання. Наприклад: «автори вважає, що ... /викладається зміст думки/ [1, с. 2-3]»; цифра «1» в даному прикладі – це номер, під якими розміщені зазначені роботи у списку використаних джерел, «с. 2-3» – номери сторінок;
- в посиланнях на наукові статті, опубліковані у збірниках наукових праць, періодичних виданнях тощо обов’язково зазначається прізвище автора та назва праці, назва видання, рік, номер випуску, сторінки, на яких розміщено дану працю;
- запозичення чужих думок без посилання на автора не дозволяється;
- положення роботи мають бути сформульовані на основі чинних нормативно-правових джерел;
- за пропуск строку подання індивідуального завдання додатково може бути знято 3 бали.

Нормативний матеріал, наукову, навчальну та іншу спеціальну літературу за темою індивідуального завдання студент підбирає самостійно. Застаріла наукова та нормативно-правова база може використовуватися у індивідуальному завданні тільки в якості порівняльного елемента.

Тема індивідуального завдання обирається студентом за порядковим номером у нижченаведеному переліку тем, та має співпадати з першою літерою прізвища студента за українським алфавітом.

Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання – 10 балів.

6. Методи контролю.

Форми контролю навчальних здобутків студентів за темами навчальної дисципліни становлять усні відповіді (робота в аудиторії – виступ на практичному занятті, відповідь на колоквиумі, відповіді на питання за результатами самостійної підготовки згідно наданих тем, розв’язання практичних змодельованих завдань, тощо) написання письмових робіт (розгорнуті відповіді на питання, відповіді на тести). Поточний контроль, передбачає написання письмової контрольної роботи з метою оцінювання знань і умінь, набутих під час вивчення тем відповідного розділу. Письмова контрольна робота може передбачати розгорнуті відповіді на відкриті питання, відповіді на тести, вирішення практичних завдань.

Критерії оцінювання студентів складають: рівень знань, продемонстрований в усних та письмових відповідях, виступах на практичних заняттях, активність при обговоренні питань.

Студента допускають до складання семестрового підсумкового контролю за умови набрання ним мінімум 10 балів. Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

По закінченню семестру проводиться залік у вигляді тестових завдань, в яких 40 тестових завдань та одна правильна відповідь (загальна сума балів – 40 балів). По закінченню вивчення курсу проводиться екзамен у вигляді тестових завдань, в яких 40 тестових завдань та одна правильна відповідь (загальна сума балів – 40 балів).

7. Схема нарахування балів.

Залік (денна та заочна форма навчання)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Залікова робота	Сума		
Розділ 1					Розділ 2					К/р	Разом
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8			20	60
$\Sigma 40$										40	100

Екзамен (денна та заочна форма навчання)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Екзамен	Сума			
Розділ 3					Розділ 2									К/р	ІЗ	Разом
Т9	Т10	Т11	Т12	Т13	Т14	Т15	Т16	Т17	Т18	Т19	Т20			10	10	60
$\Sigma 40$														40	100	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	За чотирирівневою шкалою оцінювання	За дворівневою шкалою оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	незараховано

Критерії оцінювання:

Протягом семестру студент може набрати максимальну кількість – 60 б.

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен/залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:

$\sum 40$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Для денної та заочної форми навчання:

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях у п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє

ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Разом – максимальна кількість балів за залік/екзамен 40 б.

Критерії оцінювання контрольних робіт та кількість балів.

Контрольна робота проводиться у формі тестових завдань.

Для студентів денної форми навчання:

–контрольна робота № 1, передбачена навчальним планом у 1 семестрі, проводиться у вигляді тестів (сума балів за кожну правильну відповідь складає 1 бал, максимальна кількість балів – 20);

–контрольна робота № 2, передбачена навчальним планом у 2 семестрі, проводиться у вигляді тестів (сума балів за кожну правильну відповідь складає 1 бал, максимальна кількість балів – 10).

Для студентів заочної форми навчання:

–контрольна робота № 1, передбачена навчальним планом у 1 семестрі, проводиться у вигляді тестів (сума балів за кожну правильну відповідь складає 1 бал, максимальна кількість балів – 20);

–контрольна робота № 2, передбачена навчальним планом у 2 семестрі, проводиться у вигляді тестів (сума балів за кожну правильну відповідь складає 1 бал, максимальна кількість балів – 10).

Критерії оцінювання на заліку (денна та заочна форма навчання).

Залік проводиться у вигляді тестових завдань. Загальна кількість тестових завдань – 40, в яких 1 правильна відповідь, що оцінюється в 1 бал.

Разом – максимальна кількість балів за залік – 40 б.

Критерії оцінювання на екзамені (денна та заочна форма навчання).

Екзамен проводиться у вигляді тестових завдань. Загальна кількість тестових завдань – 40, в яких 1 правильна відповідь, що оцінюється в 1 бал.

Разом – максимальна кількість балів за екзамен – 40 б.

8. Питання до заліку з дисципліни «Цивільне право (загальна частина)»

1. Предмет цивільного права.
2. Метод регулювання цивільних правовідносин.
3. Принципи цивільного права.
4. Функції та система цивільного права.
5. Загальна характеристика цивільного законодавства. Звичай як джерело цивільного права.
6. Дія актів цивільного законодавства.

7. Аналогія закону та аналогія права.
8. Поняття та елементи цивільного правовідношення.
9. Види цивільних правовідносин.
10. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.
11. Індивідуалізація фізичної особи.
12. Цивільна правоздатність фізичної особи.
13. Цивільна дієздатність фізичної особи та її зміст.
14. Часткова цивільна дієздатність.
15. Неповна цивільна дієздатність.
16. Повна цивільна дієздатність. Емансипація.
17. Обмеження дієздатності фізичної особи.
18. Визнання фізичної особи недієздатною.
19. Опіка.
20. Піклування.
21. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.
22. Правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Та оголошення померлою.
23. Загальна характеристика актів цивільного стану.
24. Поняття юридичної особи та її ознаки.
25. Види юридичних осіб.
26. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
27. Індивідуалізація юридичної особи.
28. Створення юридичних осіб приватного права.
29. Органи юридичної особи.
30. Філії та представництва юридичної особи.
31. Припинення юридичної особи з правонаступництвом.
32. Припинення юридичної особи без правонаступництва.
33. Неплатоспроможність та банкрутство юридичної особи.
34. Господарські товариства та їх форми.
35. Повне товариство. Командитне товариство.
36. Товариство з обмеженою відповідальністю. Товариство з додатковою відповідальністю.
37. Акціонерне товариство. Виробничий кооператив.
38. Загальна характеристика непідприємницьких товариств.
39. Загальна характеристика установ.
40. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
41. Речі та їх класифікація.
42. Гроші і валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
43. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.
44. Види та групи цінних паперів як об'єктів цивільних прав.
45. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
46. Поняття правочину та його ознаки.
47. Види правочинів.
48. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину.
49. Форма правочину.
50. Недійсність правочину.
51. Нікчемні правочини.
52. Оспорювані правочини.
53. Правові наслідки недійсності правочину.

54. Поняття та види представництва.
55. Довіреність. Припинення представництва за довіреністю.
56. Поняття строку та терміну. Види строків.
57. Поняття позовної давності. Строки позовної давності та їх обчислення.
58. Зміна тривалості позовної давності. Початок перебігу позовної давності.
59. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної давності.
60. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

8.1 Питання до екзамену з дисципліни «Цивільне право (загальна частина)»

1. Предмет цивільного права.
2. Метод регулювання цивільних правовідносин.
3. Принципи цивільного права.
4. Функції та система цивільного права.
5. Загальна характеристика цивільного законодавства. Звичай як джерело цивільного права.
6. Дія актів цивільного законодавства.
7. Аналогія закону та аналогія права.
8. Поняття та елементи цивільного правовідношення.
9. Види цивільних правовідносин.
10. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.
11. Індивідуалізація фізичної особи.
12. Цивільна правоздатність фізичної особи.
13. Цивільна дієздатність фізичної особи та її зміст.
14. Часткова цивільна дієздатність.
15. Неповна цивільна дієздатність.
16. Повна цивільна дієздатність. Емансипація.
17. Обмеження дієздатності фізичної особи.
18. Визнання фізичної особи недієздатною.
19. Опіка.
20. Піклування.
21. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою.
22. Правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Та оголошення померлою.
23. Загальна характеристика актів цивільного стану.
24. Поняття юридичної особи та її ознаки.
25. Види юридичних осіб.
26. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
27. Індивідуалізація юридичної особи.
28. Створення юридичних осіб приватного права.
29. Органи юридичної особи.
30. Філії та представництва юридичної особи.
31. Припинення юридичної особи з правонаступництвом.
32. Припинення юридичної особи без правонаступництва.
33. Неплатоспроможність та банкрутство юридичної особи.
34. Господарські товариства та їх форми.
35. Повне товариство. Командитне товариство.
36. Товариство з обмеженою відповідальністю. Товариство з додатковою

відповідальністю.

37. Акціонерне товариство. Виробничий кооператив.
38. Загальна характеристика непідприємницьких товариств.
39. Загальна характеристика установ.
40. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
41. Речі та їх класифікація.
42. Гроші і валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
43. Цінні папери як об'єкти цивільних прав.
44. Види та групи цінних паперів як об'єктів цивільних прав.
45. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
46. Поняття правочину та його ознаки.
47. Види правочинів.
48. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину.
49. Форма правочину.
50. Недійсність правочину.
51. Нікчемні правочини.
52. Оспорювані правочини.
53. Правові наслідки недійсності правочину.
54. Поняття та види представництва.
55. Довіреність. Припинення представництва за довіреністю.
56. Поняття строку та терміну. Види строків.
57. Поняття позовної давності. Строки позовної давності та їх обчислення.
58. Зміна тривалості позовної давності. Початок перебігу позовної давності.
59. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної

давності.

60. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
61. Поняття, засади та межі здійснення суб'єктивних цивільних прав.
62. Поняття та засади виконання цивільних обов'язків.
63. Загальні засади захисту цивільних прав та інтересів.
64. Захист цивільних прав та інтересів юрисдикційними органами.
65. Самозахист цивільних прав.
66. Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності.
67. Види цивільно-правової відповідальності.
68. Умови цивільно-правової відповідальності.
69. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.
70. Загальна характеристика речового права.
71. Система речових прав.
72. Речові права на чуже майно.
73. Емфітевзис. Суперфіцій. Сервітут.
74. Поняття права власності. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному

розумінні.

75. Суб'єкти права власності.
76. Об'єкти права власності.
77. Зміст права власності.
78. Право власності на земельну ділянку. Самочинне будівництво.
79. Право власності на житло.
80. Обов'язки власника та обмеження його прав.
81. Первісні підстави набуття права власності.
82. Похідні підстави набуття права власності.
83. Загальні підстави набуття права власності.

84. Спеціальні підстави набуття права власності
85. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором.
86. Здійснення права власності.
87. Підстави припинення права власності.
88. Випадки примусового вилучення майна, яке належить особі на праві власності.
89. Загальна характеристика та види права спільної власності.
90. Право спільної часткової власності.
91. Поділ майна, що є у спільній частковій власності, та виділ з нього частки.
92. Право спільної сумісної власності.
93. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності, та виділ з нього частки.
94. Цивільно-правові засоби захисту права власності.
95. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
96. Розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.
97. Право на захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
98. Поняття і види спадкування. Склад спадщини.
99. Відкриття спадщини. Час і місце.
100. Спадкоємці. Право на спадкування. Усунення від права на спадкування.
101. Поняття заповіту та його види. Умови його дійсності. Форма заповіту.
102. Скасування і зміна заповіту. Визнання заповіту недійсним.
103. Права заповідача. Заповідальні розпорядження.
104. Право на обов'язкову частку у спадщині.
105. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя.
106. Виконання заповіту. Повноваження виконавця заповіту.
107. Черговість спадкування за законом.
108. Прийняття спадщини. Строк прийняття спадщини та наслідки його пропущення.
109. Відмова від прийняття спадщини: поняття та наслідки. Відумерлість спадщини.
110. Пред'явлення кредитором спадкодавця претензій до спадкоємців. Задоволення вимог кредитора.
111. Спадковий договір.
112. Поняття права інтелектуальної власності та його співвідношення з правом власності.
113. Захист прав інтелектуальної власності судом.
114. Суб'єкти та об'єкти авторського права.
115. Особисті та майнові права авторів. Строки чинності авторських майнових прав, правові наслідки їх закінчення.
116. Використання твору.
117. Загальна характеристика суміжних прав. Суб'єкти та об'єкти суміжних прав.
118. Особисті та майнові права на об'єкти суміжних прав. Строки чинності суміжних майнових прав.
119. Використання об'єктів суміжних прав.
120. Поняття, суб'єкти та об'єкти патентного права.
121. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
122. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування.

123. Право інтелектуальної власності на торговельну марку.

9. Рекомендована література

Основна література:

1. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т.1. 656 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина: підручник: / за ред. І. А. Бірюкова, О. Ю Заїки, С. С. Бичкової. Київ : Алерта, 2014. 510 с.
3. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. Т. 1. 444 с.
4. Цивільне право (загальна частина): навч. Посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Папурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. Нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
5. Цивільне право: підручник: у 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Бегова Т. І. та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право. 2011. Т. 2. 816 с.
6. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
7. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Боднар Т. В., Дзера О. В., Кузнєцова Н. С. та ін.; за ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
8. Право інтелектуальної власності: підручник. / Харитоновна О.І. та ін.; за заг. ред. О. І. Харитоновної. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 540 с.
9. Право інтелектуальної власності : підручник / за заг. ред. С. Б. Булеци, О. І. Чепис. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с.
10. Попова Л. М. Інтелектуальна власність : підручник / Попова Л. М., Хромов А. В., Шуба І. В. Харків : Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури, 2021. 262 с.
11. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: підручник. Київ : ЕКУС, 2021. 448 с.
12. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 432 с.
13. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності : підручник. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 246 с.
14. Цивільне право. Практикум: навч. посіб. 2-ге вид., перероб та доп. / за ред. Р. А. Майданика. Київ: Правова єдність, 2009. 752 с.

Допоміжна література:

1. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посібник / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ : Юстініан, 2007. 912 с.
2. Бублик О. І. Цивільне право України : навчальний посібник. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 227 с.
3. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навч. посіб. / М. К. Галянтич, А. Б. Гриняк та ін. К.: Юрінком Інтер, 2011. 624 с.
4. Балюк В. М. Деякі проблемні питання застосування договору ренти. Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України : матеріали ХІХ наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 12 берез. 2021

- р.). Харків : Право, 2021. 420 с. С. 300-301. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI/SB_Maslov_2021.pdf#page=300 (дата звернення: 10.12.2024).
5. Дем'янчук І. Р. Підстави набуття права власності територіальною громадою. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 189-193. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/41.pdf (дата звернення: 02.12.2024).
 6. Дмитренко В. В. Щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. *Право і суспільство*. № 2. 2022. С. 50-56. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47525/1/PiS_2022_2_50-56.pdf (дата звернення: 01.12.2024).
 7. Зеров К. О. NFT та товари матеріального світу: питання співвідношення правової охорони торговельних марок за законодавством України. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 151-155. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/276966/274206> (дата звернення: 07.12.2024).
 8. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : Монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 463 с.
 9. Маковецький А. М. Поняття права власності територіальних громад за законодавством України. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 6. 2022. С. 7-11. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2022/2.pdf (дата звернення: 01.12.2024).
 10. Настіна О. І. Підстави примусового припинення права власності на землю в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право України*. № 3. 2022. С. 101-115. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7732/3/Pidstavvy_prymyso.pdf (дата звернення: 02.12.2024).
 11. Некіт К. Г. Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивілістична теорія і практика реалізації: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 520 с.
 12. Некіт К. Г. Зміст та здійснення права власності: перегляд парадигми. Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України : проблеми практичної реалізації : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 лютого 2021 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові. Одеса : Фенікс, 2021. С. 39-43.
 13. Носік Ю. В. Права на комерційну таємницю в Україні. Київ: КНТ, 2007. 207 с.
 14. Мельник В. В., Пряміцин В. Ю. Комерційні найменування та торговельні марки: проблеми співвідношення. *Право і суспільство* № 2. Т. 1. 2023. С. 91-97. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_1/15.pdf (дата звернення: 07.12.2024).
 15. Мироненко Н. М. Теорія та практика кодифікації законодавства у сфері промислової власності: порівняльно-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності* 1/2. 2023. С. 5-15. URL: <file:///Users/admin/Downloads/277135-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-638623-1-10-20230412.pdf> (дата звернення: 07.12.2024).
 16. Мічурін Є. О., Сліпченко С. О., Кухарев О. Є. Спадкове право : практичне застосування. Харків : Юрсвіт, 2009. 464 с.

17. Основи інтелектуальної власності та її захист. Навчальний посібник / Лабезний В. С. та ін. Київ : Ліра-К, 2011. 158 с.
18. Позняк В. М. Правовий режим спільної сумісної власності подружжя. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. 2021. С. 97-100. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/23.pdf (дата звернення: 01.12.2024).
19. Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика). Київ : Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
20. Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика). Київ : Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
21. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності: Підручник. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 246 с.
22. Спасибо-Фатєєва І. В. Строки. Позовна давність. Збірка статей. Київ: ЕКУС, 2021. 240 с.
23. Спасибо-Фатєєва І. В. Право власності. Способи захисту крізь призму судової практики : Монографія. Київ : ЕКУС, 2023. 616 с.
24. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 202 с.
25. Сурай Д. Ю. Підстави та способи набуття права власності: розмежування та взаємозв'язок. *Юридичний вісник*. № 2. 2013. С. 109-113. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/380/358> (дата звернення: 02.12.2024).
26. Стаценко О. С. Набуття права власності на нерухоме майно за набувальною давністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 205 с.
27. Хребтова А. А. Право власності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 70. 2022. С. 210-213. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/257553/254381> (дата звернення: 01.12.2024).
28. Чаплик І. Д. Ознаки реквізиції за цивільним законодавством України. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 404 с. С. 384-387.
29. Чаплик І. Д. Окремі питання правового регулювання примусового припинення права власності. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022. 271 с. (укр., англ.). С. 246-248. URL: https://pravo.khmnpu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/26/zbirnyk_2022.pdf#page=247 (дата звернення: 02.12.2024).
30. Черевко П. П. Цивільно-правове регулювання скаргу: історико-правове дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 72: частина 1. 2022. С. 203-208. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/272761/268291> (дата звернення: 02.12.2024).
31. Чукаєва А. В. Охорона прав на об'єкти промислової власності в Україні: організаційно-правове забезпечення. *Київський часопис права*. № 1. 2023. С. 245-251. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/281/268> (дата звернення: 07.12.2024).

32. Шемаєма Г. В. Впровадження електронного документообігу заявок на охорону об'єктів інтелектуальної власності. XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» / 30 травня 2023 року. С. 136-138. URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5154/Shemaeva.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.12.2024).
33. Ширінкін М. С., Обушенко Н. М. Договір довічного утримання. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2023 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стеблянко. Суми : Сумський державний університет, 2023. 361 с. С. 161-164. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/91729/1/Conf_legal_reform%20_2023.pdf#page=161 (дата звернення: 10.12.2024).

Нормативно-правові акти:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2811-20#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
5. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 №3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
6. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
7. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
8. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
10. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності Закон України від 17.11.2009 № 1559-IV / Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text> (дата звернення: 17.12.2024).
- 11.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
можна використовувати в локальному та мережному режимі

Устименко Олена Анатоліївна
Цибань Артем Андрійович

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти

В авторській редакції

Підписано до розміщення 21.05.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3,93. Обсяг 1,888 Мб. Зам. № 418/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна